

THEMISTIOS

Metafizik
Lambda Yorumu

Şerh Harfî'l-Lâm Mimmâ Ba'de't-Tabia

THEMISTIOS

Metafizik Lambda Yorumu

Şerh Harfî'l-Lâm Mimmâ Ba'de't-Tabia

Çeviren

İLYAS ALTUNER

ANKARA 2023

entelekya

Themistios
Metafizik
Lambda Yorumu

Çeviren
İlyas Altuner

Orijinal Adı
Şerh Harfî'l-Lâm
Mimmâ Ba'de't-Tabîa

© Entelekya Mantık-Metafizik Okulu

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının izni olmadan basılması,
çoğaltılması ve kullanılması yasaktır. Referans gösterilmek
şartıyla kısmen alıntılanabilir ve atıf yapılabilir.

Kapak & Tasarım
İlyas Altuner

Entelekya
Aralık 2023

ISBN: 978-625-409-102-5

Entelekya Mantık-Metafizik Okulu
Baraj Mah. Altınordu Sok. A-6 Bl. No: 10
Altındağ, 06140, Ankara

www.entelekya.net
entelekyaokulu@gmail.com

İÇİNDEKİLER

6	Kısaltmalar
10	Birinci Bölüm
20	İkinci Bölüm
22	Üçüncü Bölüm
26	Dördüncü Bölüm
28	Beşinci Bölüm
32	Altıncı Bölüm
42	Yedinci Bölüm
56	Sekizinci Bölüm
60	Dokuzuncu Bölüm
68	Kaynakça

KISALTMALAR

- a Ps.-Âmirî, *es-Seâde ve'l-Îs'âd fî's-Sîreti'l-Însâniyye*
- b Abdurrahmân Bedevî, *Aristû inde'l-Arab*
- h MS Hikme 6, Dâru'l-Kutub, Kahire
- n Angelika Neuwirth, *Abd al-Laţîf al-Bağdādî's Bearbeitung*
- r İbn Rüşd, *Tefsîr Mâ Ba'de't-Tabîa*
- t İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sunneti'n-Nebeviyye*
- z MS Zâhiriyye 4871, Dâru'z-Zâhiriyye, Şam

THEMISTIOS

METAFİZİK LAMBDA YORUMU

TÜRKÇE-ARAPÇA PARALEL YAYIN

Metafizik Lambda Yorumu

THEMISTIOS

METAFİZİK
LAMBDA YORUMU

ثامسطينوس

شرح حرف اللام

مما بعد الطبيعة

Metafizik Lambda Yorumu

Birinci Bölüm

[z.38r] [b.329,4-6] Var olan çeşitli şekillerde söylenir. [1069a18-9] Ancak var olan şeyin ilkelerini aramak istediğimizde yalnızca tözün ilkelerini aramayı amaçlıyoruz, çünkü töz bu anlamda var olanların ilki ve en gerçeğidir.

[b.329,6-9] [1069a19-20] Çünkü bütün, ya insan bedenindeki organların ve bitkilerin gövdesindeki kısımların birliği gibi olan, ya ev veya geminin bileşimi gibi birbirlerine temas eden şeylerden oluşan, ya da asker veya şehrin kurulması gibi çeşitli şeylerden oluşan bir birliktir. Öyleyse onun ilk kısmı her zaman tözdür ve hayvanın tüm bedeninde kalbin yeri neyse onun bütündeki yeri de odur.

[b.329,9-13] [1069a20-1] Nasıl ki bütünün düzeni bu yollardan biriyle değil de ancak sayıda olduğu gibi önce bir, sonra iki ve sonra üç biçiminde ya da düz çizgili şekillerde olduğu gibi önce üçgen, sonra da dörtgen biçiminde bulunuyorsa, benzer şekilde önce töz, sonra da nitelik, nicelik ve benzerleri bulunur. Bunun nedeni, tıpkı birin diğer sayılardan ve üçgenin diğer şekillerden önce olması gibi tözün varlığının onu izleyenlerin varlığından önce olmasıdır.

[b.329,14-8] [1069a21-2] Çünkü şeylerin hepsi tek bir örneğe göre varlık olarak nitelenmezler, ancak varlık olarak nitelendirilmeye en uygun olanı tözdür. Diğer şeyler ise onun ya nicelikleri ya nitelikleri ya hareketleri ya da benzer başka şey olduklarından, tözde bulundukları için varlık olarak nitelenirler. Ancak tözle bağlantıları sayesinde varlıktan pay alırlar. Biz diğer cinsleri varlığa gönderimde bulunan terimlerle nitelese de, bunun şaşırtıcı yanı yoktur, çünkü biz bu terimleri zaten tözlere uyguluyoruz.

الفصل الأول

إن الموجود يقال على أنحاء شتى إلا أنا إذا قصدنا لطلب مبادئ الشيء الموجود فإنما نقصد لطلب مبادئ الجوهر فقط لأن الجوهر أول وأحق الموجودات بهذا المعنى

وذلك أن الكل متبعا كان كاتحاد الأعضاء في بدن الإنسان والأجزاء في بدن النبات أو كان تركيبه من أشياء يماس بعضها بعضا كتركيب البيت والسفينة أو كان تأليفه من أشياء متفرقة كتأليف العسكر والمدينة فأول أجزائه جميعا هو الجوهر وموضع من الكل موضع القلب من جملة بدن الحيوان

فإن لم يكن نظامه على نحو من هذه الأنحاء ولكن كما يوجد في العدد الواحد أولا ثم الاثنين ثم الثلاثة أو كما يوجد في الأشكال المستقيمة الخطوط المثلثة أولا ثم بعده المربع فإن الجوهر على هذا المثال يوجد أولا ثم بعده الحال والمقدار وسائر ما أشبه ذلك من قبل أن وجود الجوهر متقدم لوجود جميع ما يتلوه كما يتقدم الواحد سائر الأعداد ويتقدم المثلث سائر الأشكال

وذلك أنه ليستنعت جميع الأشياء بالوجود على مثال واحد لكن أولاها بذلك الجوهر وأما سائر الأشياء فإنما تنعت بالوجود لوجدانها في الجوهر إذا كانت إما مقادير له أو حالات وإما حركات وإما غير ذلك مما أشبهه وحظها من الوجود إنما هو بإضافتها إلى الجوهر ونحن وإن كنا ننعى سائر الأجناس بالألفاظ التي تدل على الوجود فليس ذلك بعجيب إذ كنا إنما نوقع تلك الألفاظ على الجواهر

[b.329,18-30,2] Sözelimi “bu tahta beyazdır” derken, “dır” sözümüz, varlığa gönderimde bulunan terimlerden biridir ve bu terimi tahtanın beyaz oluşuna değil de tahtanın kendisine uygularız. Ve aynı şekilde, ilineklerden onayladığımız şeyler bir yana, yadsıdığımız şeylere de benzer terimleri uygularız. [1069a22-4] Çünkü bunları, örneğin “bu beyaz değildir” dediğimizde beyaz olmayana ve “bu düz değildir” dediğimizde düz olmayana uygulamış oluruz. “Bu tahta düz değildir” dediğimizde “değil” sözümüzü tahtanın kendisine uyguladığımız gibi, yine aynı şekilde “bu tahta düzdür” dediğimizde de tahtaya bu terimi, yani “dır” sözünü uygularız.

[b.330,3-8] [1069a24] Çünkü tözü bütün diğer cinslerden ayırabilirken, ilinekleri ise bırakalım dış dünyayı, düşüncede bile tözden ayırmamız mümkün değildir. Bu, duyusal tözün herhangi bir şekilde ilineklerden arınmış olabileceği anlamına gelmez, ancak bir ve aynı töz sabit olarak bulunurken, ilinekler onda aynı sabitlikte görünmezler, aksine değişirler ve art arda bulunurlar. Sözelimi nicelikler, nitelikler, etkiler, edilmeler, yerler, zamanlar ve benzeri cinsler gibi, kimileri ortaya çıkarken kimileri kaybolur. Bütün bu cinslerin ilkesi, aslı ve temeli tözdür.

[b.330,8-15] [1069a25-6] Eskiler bizim bu sözümüze tanıklık ederler, çünkü var olan şeylerin ilkelerini, nedenlerini ve öğelerini aramak istediklerinde, niteliklerin ilkelerini, niceliklerin ilkelerini ya da benzer başka şeylerin ilkelerini aramayı değil, tözün ilkelerini ve öğelerini aramayı amaçlamışlardır. Böylece, buradan hareketle iki arayış yani var olan şeylerin cinslerinin sayısına ilişkin arayış ile var olan şeylerin ilkelerinin sayısına ilişkin arayış arasındaki fark açığa çıkmış oldu. Çünkü ilkeler yalnızca töze aittir ve her bir töz sayıca bir olduğu için ilkesini arar. →

ومثال ذلك أنا نقول هذه الخشبة هي بيضاء فنقولنا هي من الألفاظ التي تدل على الوجود ولسنا نوقع هذه اللفظة على البياض من الخشبة لكن على الخشبة بعينها وعلى هذا المثال قد نوقع أشباه هذه من الألفاظ على ما ننفيه من الأعراض فضلا عما نثبتته وذلك أنا نوقعها على ما ليس هو بأبيض مثلا فنقول هذا ليس هو بأبيض وعلى ما ليس هو بمستقيم فنقول هذا ليس هو بمستقيم كما أنا إذا قلنا هذه الخشبة ليست بمستقيمة فإنما نوقع قولنا ليست على الخشبة بعينها كذلك أيضا إذا قلنا إن هذه الخشبة هي مستقيمة فإنما نوقع هذه اللفظة أعني هي على الخشبة

إذ كان ليس يمكن أن نفرد شيئا من الأعراض عن الجوهر في الوهم فضلا عن العيان كما يمكننا أن نفرد الجوهر عن جميع الأجناس الباقية لا أن الجوهر المحسوس قد يمكن فيه في حال من الأحوال أن يتعري عن الأعراض لكن إن الجوهر الواحد بعينه يوجد ثابتا ولا تثبت فيه الأعراض بأعيانها لكن تتبدل وتتعاقب بعضها يحدث وبعضها يبطل مثل المقادير والحالات والأفعال والانفعال والأماكن والأزمنة وسائر ما أشبه ذلك من الأجناس ومبدأ جميع هذه الأجناس وركنهما وأسماء الجوهر

وقد يشهد القدماء على صحة قولنا هذا وذلك أنهم لما قصدوا لطلب مبادئ الأشياء الموجودة وأسبابها وأركانها قصدوا بالطلب لمبادئ الجوهر وأوائله ولم يقصدوا قصد مبادئ الأحوال أو مبادئ المقادير أو مبادئ غير ذلك مما أشبهه فقد بان من هذا الموضع الفرق بين الباحثين أعني البحث عن أجناس الأشياء الموجودة كم هي والبحث عن مبادئ الأشياء الموجودة كم هي لأن المبادئ إنما هي للجوهر فقط وكل واحد من الجواهر إنما يطلب مبدؤه على أنه واحد بالعدد ←

Oysa cinsler, özetle birbirlerine benzeyen tikel şeylerin bir araya gelmesiyle düşünücede var olurlar.

[b.330,15-22] [1069a26-8] Ancak günümüz insanları, mantıksal alıştırmalar kullandıkları için, genel şeyleri töz olması için tikel şeylerden daha uygun görüyorlar, hatta onlar genel şeyleri tikel şeylerin ilkeleri kabul ediyorlar. Çünkü onlar tümel insanı Sokrates ve Platon'un ilkesi ve genel atı da şu ya da bu atın ilkesi yapıyorlar. [1069a28-31] Ancak öncekiler duyusalları izliyorlardı, çünkü felsefe onların zamanında daha çok yeniydi, bu yüzden tikel şeyleri tözün ilkeleri olmaya daha uygun gördüler. Ateşi, toprağı, suyu ve havayı tözün ilkeleri kabul ettikleri için genel ateşi, genel toprağı ve diğer genel olanları var olan şeylerin öğeleri yapmadılar, hatta onlar genel cismi de öge yapmayıp bu ateşi, bu toprağı, bu suyu ve bu havayı kabul ettiler.

[b.330,22-31,4] İki gruptan hangilerinin, varlıkta genel şeyleri öne çıkaranların mı yoksa tikel şeyleri çıkaranların mı görüşlerinde daha doğru olduğu konusunda daha önceden araştırma yapmıştık. Amaçladığımız şeyi yakından incelersek, bunu araştırmaya engel olacak bir şey olmadığını görürüz. Şimdilik, var olan şeylerin ilkelerini arayan kişilerin zorunlu olarak tözün ilkelerini araştırmaları gerektiğini yeterince anımsatmış olduk.

[b.331,5-11] [1069a30-3] Kısacası, toplamda üç çeşit töz vardır, ancak hem algılanabilir olmaları hem de görme duyusu altında gerçekleşmeleri nedeniyle insanların tamamı ikisi konusunda hemfikirdir. Bunlardan biri her durumda varlığı aynı kalırken diğeri ise değişmektedir. Varlığı sürekli olan, göksel cisimlerin tözü iken, bozuluşu kabul eden ise bitki ve hayvanlar gibi yeryüzüne gelenlerin tözüdür. Bu töz, özellikle kökenleri ve öğeleri daha önceki görüşlerde aranmış olan tözdür. →

وأما الأجناس فإنما قامت في الوهم من تحصيل ما اجتمع فيه من أشياء مفردة كل واحد منها مثل الآخر

إلا أن الناس اليوم لاستعمالهم الرياضة بالمنطق يجعلون الأشياء العامة أولى أن تكون جواهر من الأشياء المفردة كأنهم يجعلون الأشياء العامة مبادئ للأشياء المفردة وذلك أنهم يجعلون الإنسان الكلي مبدأ لسقراط وأفلاطون والفرس العامي مبدأ لهذا الفرس وذلك الفرس فأما من كان قبل فكان يتبع الحواس لأن الفلسفة في زمانهم كانت قريبة العهد بالوجود فكانوا يجعلون الأشياء المفردة أولى بمبادئ الجوهر ولما جعلوا النار والأرض والماء والمواء مبادئ الجوهر لم يجعلوا النار العامة ولا الأرض العامة ولا الباقيين العاميين أركان الأشياء الموجودة بل لم يجعلوا الجسم العامي هو الركن لكن هذه النار وهذه الأرض وهذا الماء وهذا المواء

وقد قدمنا النظر في أمر هؤلاء أي الفريقين منهم أصوب قولاً الذين يجعلون الأمور العامة أولى بالوجود أم الذين يجعلون الأمور المفردة وإذا نحن أمعنا فيما قصدنا له فليس مانع يمنع من البحث عن هذا وأما الآن فقد أذكرنا إذكاراً بالغاً بأن قد يجب ضرورة على من طلب مبادئ الأشياء الموجودة أن يطلب مبادئ الجوهر

والجواهر كلها بالجملة ثلاثة إلا أن اثنين منها يتفق عليهما جميع الناس وذلك أنهما محسوسان واقعان تحت حس البصر أحدهما دائم البقاء على حالة واحدة والآخر يتغير أما دائم البقاء جوهر الأجسام السماوية وأما القابل للفساد فهو جوهر ما يلي الأرض من النبات والحيوان وهذا الجوهر خاصة هو الجوهر الذي كانت عناصره وأركانه تطلب بالأقوال الأول ←

Açıkçası o ya pek çok şeyden yani toprak, ateş ve dört ögenin diğerlerinden, ya bundan daha yalın ve sayıca daha az olan başka şeylerden, ya da [z.38v] kimi zaman genişleyip seyrelirken kimi zaman büzüşüp yoğunlaşan en az bir şeyden oluşmuştur.

[b.331,12-8] Bunlar, başka tözün kendilerinden çıkmadığı üç tözden ikisidir. [1069a33] Üçüncü töz ise hareketsiz, ezeli, ebedi bir tözdür, ne bitki ve hayvanlar gibi yeryüzüne gelen cisimlerin gerçek doğalarından ayrılıp bozuluncaya kadar kabul ettikleri değişimi ne de bir yerde meydana gelen ve yalnızca bu cisimlerin göksel cisimlerle ortak oldukları yerde bulunan değişimi kabul eder. Çünkü göksel cisimlerin tözünün farklı zamanlarda farklı durumlarda olmasının imkansız olduğu ileri sürülmüştür. Ancak doğası bunun üzerine kurulu olduğundan, farklı zamanlarda farklı yerlerde bulunması imkansız değildir.

[b.331,19-22] [1069a33-4] Hareketsiz olan ve cisimsellikten bir şey karışmamış olan töz her tür değişimin dışındadır. Bu nedenle, bu tözün duyuşal tözden ayrı olduğunu söylesek de bu görüş tözün yer bakımından ondan ayrı olduğunu ileri sürmüyor. Çünkü gerçekte kendisi için hiçbir yer söz konusu olmayan ve yer bakımından diğer şeylerin kapsadığı gibi cisimlerin sınırlarını kapsamayan tözün yer bakımından ayrı olması düşünülemez.

[b.331,22-32,8] Ancak bu tözün duyuşal tözden ayrı olduğunu söylersek, iki töz arasındaki farklılığa gönderimde bulunmuş oluruz. Çünkü bu iki tözden birini ve duyuşal tözlerden meydana gelen bu şeylerin tümünü kimi zaman bir durumda kimi zaman başka bir durumda bulduğumuzda, bu akılsal tözün duyuşal tözden ayrı olduğunun açıkça görüldüğünü, hatta aralarında ne doğa gereği ne de ilineksel olarak hiçbir ortaklık bulunmadığını düşünmekte haklı oluruz. →

وأمره بين أنه مركب من أشياء كثيرة أعنى من الأرض والنار وسائر الأربعة أو من أشياء آخر هي البسيط من هذه وأقل عدداً أو من شيء واحد على أقل الأمور تنتشر مرة فتفرق وتنقبض أخرى فتكتنز

فهذان جوهران من الجواهر الثلاثة التي لا يخرج عنها شيء من الجواهر فأما الجوهر الثالث فجوهر غير متحرك أزلي أبدي لا يقبل شيئاً من التغير لا مما تقبله الأجسام التي تلي الأرض من النبات والحيوان حتى تخرج من طبائعهما أصلاً إلى أن تفسد ولا التغير الذي يكون في المكان وهو الذي فيه وحده تشترك هذه الأجسام تلك الأجسام السماوية وذلك أن جوهر الأجسام السماوية جعل ممتنعاً أن يكون في الأوقات المختلفة في أحوال مختلفة ولم يمتنع أن يكون في الأوقات المختلفة في مواضع مختلفة وعلى هذا مبنى أمر طبيعته

وأما الجوهر الذي ليس بمتحرك ولا يشوبه شيء من الجسمانية فهو الخارج عن كل تغير ولذلك نقول في هذا الجوهر إنه مفرد عن الجوهر المحسوس وليس يزعم أنه مفرد عنه في المكان وذلك أنه من المحال أن يفرد في المكان الجوهر الذي لا مكان له أصلاً ولا تحويه نهايات الجسم كما تحوي سائر الأشياء التي هي في المكان

لكننا إذ قلنا إن هذا الجوهر مفرد عن الجوهر المحسوس فإنما ندل على اختلاف ما بين الجوهرين وذلك أننا لما توهمنا أحد هذين الجوهرين غير متحرك ولا متغير أصلاً ولا يقبل بوجه من الوجوه شيئاً من الاستحالة لا من غيره ولا من ذاته وجدنا جميع هذه الأشياء التي هي من الجوهر المحسوس مرة تكون بحال ومرة تكون بأخرى كان من الصواب أن نتوهم أن ذلك الجوهر المعقول مفرد عن المحسوس مباين له حتى لا توجد بينه وبينه مشاركة الية لا في طبع ولا في عرض من الأعراض ←

Bu görüşteki amacımız hareketsiz bu ilk töz hakkında konuşmak ve bizden öncekilerin onun hakkında düşündükleri her şeyi anlatmaktır.

[b.332,9-12] [1069a34-6] O kimselerin akılsal töz hakkında düşündükleri şeye gelince, kimileri onu ikiye bölerken kimileri de tek bir doğa kabul etti. Onu iki kısma ayıranlar, formların ve matematiksel boyutların duyuşal tözlerden önce gelen akılsal tözler olduğunu ileri sürenlerdir. Akılsal tözü tek kabul edenler ise, formları geçersiz görerek matematiksel boyutların tözler olduğunu kabul edenlerdir.

[b.332,13-20] [1069a36-b2] Duyuşal töz, hareketten büsbütün yoksun olmadığından doğa bilimine gereksinim duyarken, akılsal tözün ise doğa biliminden daha yüce bir bilime gereksinimi vardır. Çünkü iki töz arasında herhangi bir şeyde, ne olay ne yer ne zaman ne değişim ne gelişim ne de azalma bakımından ortaklık söz konusudur, ikisinin yaratıldığı tek bir ilke de yoktur. Ancak ilkinin gerçekte bir ilkesi bulunmazken, ikincinin ilkesi birinci tözdür. Biri duyuşal ve diğeri akılsal olduğundan, yine tek bir bilim tarafından bilinmezler. Değişim ve hareket kabul etmeyen töz, doğası gereği, sıvı gibi akan değişen tözden öncedir.

[b.332,20-33,3] Bizde bulunan şeylerin çoğu duyuşal töz tarafından şekillendirildiği için, bize yakınlığı ve benzerliğinden dolayı öncelikle bu tözden söz etmeye başladık. [1069b3-5] Bu konudan *Fizik* kitabında yeterince bahsettik ve her duyuşal tözün değişimden yoksun olamayacağını, çünkü onun değişiminin karşıtlardan karşıtlara doğru olduğunu açıkladık. Bütün karşıtlarda değişim yoktur, ancak benzer yakın karşıtlarda değişim bulunur. Dolayısıyla beyaz, beyaz olmayandan gelir, ancak her beyaz olmayandan gelmez, çünkü ses beyaz olmadığı için sestten gelmez, ancak o siyahtan, kırmızıdan ve bunlara benzer diğer renklerden gelir.

ونعرضنا في هذا القول إنما هو الكلام في هذا الجوهر الأول الذي لا يتحرك وأن نققص جميع ما توهمه فيه من كان قبلنا

والذي توهمه أولئك فيه أن بعضهم قسم هذا الجوهر قسمين وبعضهم جعله طبيعة واحدة أما الذين قسموه قسمين فهم الذين قالوا إن الصور والأبعاد التعليمية هي الجواهر المعقولة قبل الجواهر المحسوسة وأنها مبادئها وأما الذين جعلوا الجوهر المعقول واحدا فمن ظن أن الأبعاد التعليمية هي الجواهر وألغى أمر الصور

فأما الجوهر المحسوس فإنه كان يحتاج فيه إلى العلم الطبيعي لأن ذلك الجوهر بأسره لا يخلو من الحركة وأما هذا الجوهر فكأنه يحتاج إلى علم أشرَف من العلم الطبيعي وذلك أنه ليس بين الجوهرين مشاركة في شيء من الأشياء أصلا لا في حدث من الأحداث ولا في مكان ولا في زمان ولا في تغيير من أنواع التغيير ولا في نشوء ولا في تنقص ولا لهما أيضا مبدأ واحد عنه حدثا لكن الأول لا مبدأ له أصلا والثاني إنما مبدؤه الجوهر الأول ولا يعلمان أيضا علما واحدا إذ كان أحدهما محسوسا والآخر معقولا والجوهر الذي لا يقبل التغيير ولا يتحرك أول بالطبع للجوهر المتغير الجارى كما يجرى الشيء السيل

وأما نحن فلما كان أكثر ما فينا مجبولا من الجوهر المحسوس صرنا نتكلم في هذا الجوهر أولا لمجانسته لنا ومشاكلته إيانا وقد تكلمنا فيه كلاما بالغا في كتاب العلم الطبيعي فبيننا أن كل جوهر محسوس لا يخلو من أن يكون متغيرا فإن تغيره يكون من الأضداد إلى الأضداد وليس شيء من التغير يكون من كل الأضداد لكن من الأضداد المشاكلة القريبة من ذلك أنه قد يكون الأبيض مما ليس هو أبيض ولكن ليس يكون من كل ما ليس هو بأبيض إذ كان ليس يكون من الصوت والصوت ليس هو بأبيض لكنه إنما يكون من الأسود أو من الأحمر أو من غيرهما مما هو نظيرهما من الألوان

İkinci Bölüm

[b.333,5-12] [1069b7-9] Bu iki karşıtın altında üçüncü bir konunun zorunlu olarak gerekli olduğunu açıkladık. Çünkü iki karşıttan biri diğerini taşımaz, ancak ikisini de taşıyan, birini atıp diğerini kabul eden o doğadır. [1069b9-13] Değişim türlerinden nitelendirdiğimiz şeylerle ilgili onların bu tözdeki sayısını orada sıraladık ve onların dört tane olduğunu anlattık. İlki, neliği bilinen şeyin tanımında bulunan değişimdir. Sözgelimi insanın insan olmayandan ya da suyun sudan değil de havadan oluşması. İşte bu değişim kimi zaman oluş kimi zaman da bozuluş olarak adlandırılır. İkinci değişim, nitelikteki değişimdir ve ona dönüşüm denilir. Üçüncüsü nicelikte olan değişimdir ve kimi zaman artma kimi zaman da azalma olarak adlandırılır. Dördüncüsü ise yer bakımından değişimdir ve bir yerden bir yere taşınmadır.

[b.333,12-5] Anlattığımız bu dördüncü değişimi göksel cisimler için imkansız görmüyoruz, çünkü onlar da bir yerden bir yere ve bir şekilde karşıtlardan karşıtlara doğru hareket ederler. Aynı şekilde yer bakımından da karşılıklı yönden bir tür karşıtlık bulunur.

الفصل الثانى

وبينا أنه يجب ضرورة أن يكون تحت هذين الضدين موضوع آخر ثالث وذلك أن أحد الضدين لا يحمل الآخر لكن الذى يحملهما تلك الطبيعة التى تلفظ أحد الضدين وتقبل الآخر وقد حددنا هناك مع ما وصفنا من أضافه التغيير كم هى فى هذا الجوهر واذكرنا بأنها أربعة وأن التغيير الذى يكون فى حد الشئ الذى به يعرفه ما هو مثل أن يكون إنسان من خير إنسان أو ماء من خير ماء بل من هواء فأن هذا التغيير هو الذى يسمى مرة كونا ومرة فسادا وأن التغيير الثانى يكون فى الحال ويقال له الاستحالة والثالث يكون فى المقدار ويقال له نمو مرة ونقصان مرة والرابع يكون فى المكان وهو النقلة من مكان إلى مكان

وهذا التغيير الرابع من التغيرات التى ذكرناها لم نجعل الأجسام السماوية ممتنعة منه إذ كانت قد تتحرك هى أيضا من مكان إلى مكان ومن الأضداد من وجه ما إلى الأضداد فقد يوجد فى الأماكن أيضا ضربه من التضاد على جهة المقابلة

Üçüncü Bölüm

[r.1492,3-9] Bu görüş, formları geçersiz kılma konusunda ikna edicidir, ancak bu görüşü öne süren, pek çok hayvanın, çok sayıda örneği olmasına karşın benzeri olmayandan yaratıldığını gözden kaçırmıştır. Biz ölü atların cesetlerinden bir eşek arısı cinsinin ortaya çıktığını, ölü sığırların cesetlerinden arıların ortaya çıktığını, çürümüş şeylerden kurbağaların ortaya çıktığını ve bozulmuş şaraptan küçük gövdeli bir sinek türü olan sivrisineklerin ortaya çıktığını gözlemliyoruz. Ancak doğanın bu şeyleri form bakımından kendilerine benzeyen şeylerden türettiğini görmüyoruz.

[r.1492,9-93,2] Biz biliyoruz ki, her bir hayvanın ve bitkinin sperm ve tohumunda, ondan başkasının değil de özellikle hayvan ve bitkilerin türediği kendine özgü bir soy vardır. Hatta insan sperminden at oluşmadığı gibi, at sperminden de insan oluşmaz ve bitkinin tohumundan da o bitkiden başka bitki oluşmaz. Öyleyse kendisinden bu hayvanın türeyeceği şeyde bu soyların kopyaları nerede? Eğer doğada önceden, ondan bir hayvanın meydana gelmesine uygun bir kökenin varlığıyla birlikte, olası herhangi bir hayvan türünü meydana getirmeye uygun hazır soylar yaratılmasaydı, etkinlik haline gelmemiş olurdu.

[r.1493,2-94,1] Hayvanların bu benzerliğini küçümsemek seni aldatmasın. Ancak, çamur üzerinde çalışma becerisi olan sanatçıya hayranlığımızın altın ve fildişi üzerinde çalışma becerisi olan sanatçıya hayranlığımızdan daha çok olduğunu aklından çıkarmayasın. Bununla birlikte, bundan daha büyük olan hayvanların durumunu iyice araştırırsan, doğanın da bizzat bu yolu izlediğini göreceksin. Doğaya yerleştirilmiş, yapması gereken işi belirleyen soylar ve formların bulunması gerekir. Çünkü her ne kadar bir insan gerçekten bir insan tarafından dünyaya getirilmişse bile, babanın, onun başka bir tarzda olmasının mümkün olmadığı bu bileşimde hiçbir sanatı yoktur. →

الفصل الثالث

هذا القول هو مقنع في رفع الصور إلا أن صاحبه أخطأ كثرة ما يحدث من الحيوان من خير مثله على كثرته فإننا قد نرى جنسا من الزنابير يتولد من أبدان الخيل الميتة ونرى النحل تتولد من أبدان البقر الميتة ونرى الضفادع تتولد من العفن ونرى الجرجس وهو نوع من الذباب صغير الجثة يتولد من الخمر إذا فسدته فإننا لسنا نجد الطبيعة تنشئ هذه الأشياء مما هو مثله في الصورة

ونحن نعلم أن في المني والبذر من كل واحد من الحيوان والنبات نسبا تخصه بها صار يتولد ما يتولد منه خاصة من الحيوان والنبات دون غيره حتى لا يكون من مني الإنسان فرس ولا من مني الفرس إنسان ولا من بذر نبات من النباتات نبات غيره فأين نظائر هذه النسب فيما يتولد منه هذا الحيوان لولا أنه قد جعل في الطبيعة قبل نسب مستعدة متهيئة لإحداث أي نوع أمكن من أنواع الحيوان مع وجودها عنصرا ملائما حدوث حيوان ما عنه لا كان يخرج إلى الفعل

ولا يغرنك الاحتقار لأشباه هذا من الحيوان لكن أخطر ببال كأنه يعجبنا من الصانع حذقه في عمل ما يعمل من الطين أكثر مما يعمل من الذهب والعاج على أنك أن دققته النظر في أمر الحيوان الذي هو أكبر من هذا وجدت ستسلك الطبيعة فيه هذا المسلك بعينه فلا بد من أن تكون إنسابه وصور قد جعلت في الطبيعة عليهما تعمل ما تعمل من ذلك أن الإنسان وإن كان إنما يتولد عن إنسان فإن الأب ليس له صنع في تركيبه هذا الذي لا يمكن أن يكون بحال أخرى ←

Bu bileşim onun en iyi durumudur ve babanın sanatı değil soylar sayesinde, soylar ve formların her bir tözün doğasına yerleştirilmesi sayesinde bu duruma erişir. Bir cisim yalnızca başka bir cismin çevresinde çalışabilirken, doğa ise bütünüyle cismin büyüklüğü üzerinde çalışır.

[r.1494,1-9] Doğanın, yaptığı eylemi algılamadığı ve düşünmediği için, istenen amaca yönelik yaptığı şeyin bağlamını kavramaması şaşırtıcı değildir. Ve bu da gösteriyor ki, doğaya bu soyları ondan daha seçkin, daha yüce ve derecesi daha yüksek bir neden esin olarak vermiştir, ki bu da yeryüzündeki ruhtur. Platon onun ikincil tanrılardan meydana geldiği görüşünderken, Aristoteles ise güneş ve eğik küreden (ekliptik) yaratıldığını düşünür. Bu nedenle o ruh, tıpkı esinlenmiş insanların, dediklerini kavramadıkları halde konuşarak gelecekte olacakları bildirdiklerini gördüğümüz gibi, amacını kavramasa da yaptığı eylemi amacına uygun bir şekilde yapmaya başlar.

[r.1494,9-14] Özetle, doğada soylar ve formların bulunması gerekir, aksi halde şeyin meydana gelmesinde onun benzerine gereksinim duyulurdu. Oysa meydana gelen bütün şeylerin ondan meydana geldiği bir benzeri bulunmaz. Ancak biz bir forma gereksinim duyduğumuzda, o zaman o form meydana gelsin diye tek başına o formu meydana getiremeyeceğini bildiğimiz bir eylemde bulunuruz. Sanki o, başka bir şeyin içinde gizliymiş gibi görünse de, gerçekte yaratıcı doğanın içinde gizlidir.

هى أفضل من حاله وإنما يصير بهذه الحال لما قد جعل فى طبيعة كل واحد من الجواهر من النسب والصور لا يصنع من الأبج لأن من النسب والجسم ليس له عمل فى الجسم إلا فى نهايته فقط فأما الطبيعة فتعمل فى جثة الجسم بأسره

وليس بعجب أن تكون الطبيعة وهى لا تفهم سواقة ما تعمله إلى الغرض المقصود إليه إذ كانت لا تدرك ولا تفكر فى فعل ما تفعل وهذا مما يدلك على أنها قد ألهمت إلها ما تلك النسب من سبب هو أكرم منها وأشرفه وأعلى مرتبة وهى النفس التى فى الأرض التى يرى أفلاطون أنها حدثت عن الآلهة الثوانى ويرى أرسطاطاليس أنها حدثت عن الشمس والفلك المائل ولذلك صارته تفعل ما تفعل مستافقة نحو الغرض وهى لا تفهم الغرض كما قد نرى القوم الذين يلهمون أن يتكلموا الكلام ينبنون به عما يكون وهم لا يفهمون ما يقولون

وجملة القول أنه لا بد من أن يكون فى الطبيعة إنساب وصور إذ كان يحتاج فى تولد الشئ إلى مثله وليس يوجد لجميع ما يتولد مثل يتولد منه لكننا متى احتجنا إلى صورة من الصور كان منا فعل ما نعلم أنه لا يحدث به وحده فنجد حينئذ تلك الصورة كأنها كانت كائنة فى شئ آخر وهى بالحققة كائنة فى الطبيعة المولدة

Dördüncü Bölüm

[t.243,3-9] [1070b11-3] Benzer şekilde, daha önce nitelendirdiklerimizi izleyecek olursak, var olan her şeyin ilkelerinin üç tane olduğunu açıklamak bizim için daha uygundur: Madde, form ve yoksunluk. Sözgelimi duyuşal tözde sıcaklık formun, soğukluk yoksunluğun karşılığıdır ve madde ise bu ikisine imkan olarak sahip olandır. [1070b20-1] Nitelik sınıfında beyazlık formun, siyahlık yoksunluğun karşılığıdır ve ikisine konu olan şey ise maddenin ölçümündeki yüzeydir. Yine ışık formun, karanlık yoksunluğun karşılığıdır ve ışığı kabul eden cisim ise her ikisine konu olandır.

[t.243,9-17] [1070b16-9] Öğelerin bütün şeyler için aynı öğeler olduğu sonucuna varmak mümkün değildir, ancak benzer şekilde, öyle olmaları da uygundur. [1070b22-5] Şimdi, var olan şeylerin öğesini aramıyoruz, bunun yerine onların ilkesini aramayı amaçlıyoruz. Her ikisi de onların nedenidir, ancak ilke, hareket ettirici neden gibi şeyin dışında var olabilirken, öğeler ise yalnızca kendilerinden olan şeylerde bulunabilirler. Bir öğenin ilke olarak adlandırılmasında bir engel yoktur, ancak bir ilkenin öğe olması imkansızdır. Çünkü hareket ettirici ilke hareket edenin dışında olabilir.

[t.243,18-44,7] [1070b28-32] Ancak doğal şeylerde yakın hareket ettirici, form gibidir, çünkü insanı meydana getiren insandır. Düşünsel şeylerde ise form ya da yoksunluk bulunur, örneğin tıp ve onun bilgisizliği, mimarlık ve onun bilgisizliği. [1070b33-5] Pek çok şeyde hareket ettirici neden formdur, bundan dolayı tıp hareket ettirici olması nedeniyle bir açıdan sağlık, evin formu bir açıdan mimarlıktır ve insanı meydana getiren insandır. Amacımız yakın hareket ettiriciyi aramak değil, ancak her şeyin kendisi tarafından hareket ettirildiği ilk hareket ettiriciyi aramaktır.

الفصل الرابع

وأما على طريق المناسبة فأخلق بنا إن نحن اتبعنا ما وصفنا أن نبين أن مبادئ جميع الأشياء الموجودة ثلاثة العنصر والصورة والعدم مثال ذلك في الجوهر المحسوس أن الحر نظير الصورة والبرد نظير العدم والعنصر هو الذي له هذان بالقوة وفي باب الكيفية يكون البياض نظير الصورة والسواد نظير العدم والشئ الموضوع لهما هو السطح في قياس العنصر ويكون الضوء نظير الصورة والظلمة نظير العدم والجسم القابل للضوء هو الموضوع لهما

فليس يمكن على الإطلاق أن تجد عناصر هي بأعيانها عناصر لجميع الأشياء وأما على طريق المناسبة والمقابلة فأخلق بها أن توجد وليس طلبنا الآن طلب عنصر الأشياء الموجودة لكن قصدنا إنما هو طلب مبدئها وكلاهما سبب لها إلا أن المبدأ قد يجوز أن يوجد خارجا عن الشئ مثل السبب المحرك وأما العناصر فلا يجوز أن تكون إلا في الأشياء التي هي منها وما كان عنصرا فليس مانع يمنع من أن يقال له مبدأ وما كان مبدءا فليس له عنصر لا محالة وذلك أن المبدأ المحرك قد يجوز أن يكون خارجا عن المتحرك

ولكن المحرك القريب من الأشياء الطبيعية هو مثل الصورة وذلك أن الإنسان إنما يلد له إنسان وأما في الأشياء الوهمية فالصورة أو العدم مثال ذلك الطب والجهل به والبناء والجهل به وفي كثير من الأمور يكون السبب المحرك هو الصورة من ذلك أن الطب من وجه ما هو الصحة لأنها المحركة وصورة البيت من وجه ما هي البناء والإنسان إنما يلد له إنسان وليس قصدنا لطلب المحرك القريب لكن قصدنا للمحرك الأول الذي منه يتحرك جميع الأشياء

Beşinci Bölüm

[t.244,7-14] [1070b36-71a3] Açıkçası o bir tözdür, çünkü o, tözlerin ilkesidir ve tözlerin ilkesi de ancak töz olabilir. O, tözün ilkesi olduğu kadar var olan her şeyin ilkesidir. Bunu önceden açıklarken duyulan çekince doğru değildi, çünkü diğer şeyler tözün ve onun hareketlerinin değişim ve dönüşümleridir. Tüm cismi hareket ettiren bu tözün ne olduğunu araştırmamız gerekir. Onu ruh mu, akıl mı, yoksa başka bir şey mi varsaymamız gerekir? Sonra, var olan diğer şeyler için gerekli olan ilineklere bir şeyle ilk ilke hakkında yargıda bulunmaktan kaygılanıp kaçınmamız gerekir.

[t.244,14-45,4] [1071a5-7] Ancak o şey diğer var olan şeylerde imkan halinde bulunabilir, o şey farklı zamanlarda farklı durumlarda olabilirken, tek bir durumda sürekli olamaz. Oluş ve bozuluşu kabul eden şeyler bu şekilde bulunurlar, çünkü onlarda o şeyi kimi zaman imkan halinde kimi zaman da etkinlik halinde bulursun. Sözgelimi şarap, mayalandıktan ve sarhoş edici olduktan sonra etkinlik halinde bulunurken, başka bir zamanda onu meydana getiren nem, asmanın kendisinde olduğunda imkan halinde bulunabilir. Yine et, onu meydana getiren öğelerde kimi zaman etkinlik halinde kimi zaman da imkan halinde bulunur.

[t.245,4-13] [1071a7-11] “İmkan halinde” olan ya da “etkinlik halinde” olan dediğimizde, form ve ögenin dışında bir şeyi kastetmiyoruz. Yine “form” derken form ve maddeden oluşan bileşikten ayrılabilen formu kast ediyoruz. “Ayrı”, havadan ayrılabilmeleri nedeniyle ışık ve karanlığa benzer, ikisinden oluşan “bileşik” de sağlıklı beden ve hasta beden gibidir. Yine “madde” sözüyle, tıpkı bedenın kimi zaman sağlıklı kimi zaman da hasta olması gibi, her iki durumun da kendisine yüklenebileceği şeyi kast ediyorum. →

الفصل الخامس

فالأمر فيه بين أنه جوهر وذلك أنه مبدأ الجوهر ولا يجوز أن يكون مبدأ الجوهر إلا جوهرًا وهو مبدأ الجوهر ومبدأ جميع الأشياء الموجودة ولم يكن التهييب من التصريح بهذا فيما تقدم صوابًا فإن سائر الأشياء إنما هي أحداث وحالات للجوهر وحركات له وينبغي أن نبحث عن هذا الجوهر الذي يحرك الجسم كله ما هو هل يجب أن نضع أنه نفس أو أنه عقل أو أنه غيرهما بعد أن نحذر ونتوقى أن نحكم على المبدأ الأول بشيء من الأعراض التي تلزم الأواخر من الأشياء الموجودة

ولكنه قد يوجد في أواخر الأشياء الموجودة ما هو بالقوة وأن يكون الشيء في الأوقات المختلفة على حالات مختلفة وأن لا يكون دائمًا على حال واحدة والأشياء التي تقبل الكون والفساد هي التي توجد بهذه الحال فإنك تجد الشيء فيها بعينه مرة بالقوة ومرة بالفعل مثال ذلك أن الخمر قد توجد بالفعل بعد أن تغلى وتسكر وقد تكون موجودة بالقوة في وقت آخر إذ كانت الرطوبة التي فيها تتولد إنما هي في نفس الكرم واللحم وربما كان بالفعل وربما كان بالقوة في العناصر التي عنها يتولد

وإذا قلنا بالقوة أو بالفعل فليس نعني شيئًا غير الصورة والعنصر ونعني بالصورة الصورة التي يمكن أن تنفرد من المركب من الصورة والعنصر فأما المنفرد فمثل الضوء والظلمة إذ كان يمكن فيها أن تنفرد عن الهواء والمركب منهما فمثل البدن الصحيح والبدن السقيم وأعني بالعنصر الشيء الذي يمكن فيه أن يحتل الحالتين كليهما مثل البدن وربما كان صحيحًا وربما كان سقيمًا ←

[1071a11-4] Öyleyse etkinlik halinde ya da imkan halinde bulunan bu şey, yalnızca onlardan yani form ve maddeden oluşan şeylerde bulunan madde değil, aynı zamanda maddesi onlardan oluşan şeylerin maddesi olmayan ve formu onların formuyla aynı olmayıp ondan başka olan bileşik şeylerin dışındaki şeylerde de farklılaşabilir.

[t.245,14-46,5] İlk nedeni araştırmayı amaçladığında, şu durumu altında tutman gerekir: Kimi hareket ettirici nedenler, ister yakın ister uzak olsunlar, hareket ettirilen şeyin formuna benzerler. [1071a14-7] Baba yakın nedenken güneş uzak neden ve eğik küre ise güneşten daha uzak nedendir. Bu şeyler sonradan meydana gelmiş şeyin ne madde bakımından ne form bakımından ne de yoksunluk bakımından nedenidir, aksine onlar hareket ettirici nedenlerdir. Onlar yalnızca baba gibi yakın forma benzer olmaları bakımından hareket ettirici değildirler, aynı zamanda yakın nedenlerin ilkeleri olmaları nedeniyle daha uzak ve daha güçlü etkinliklerdir.

فهذا الشيء الذي بالفعل والذي بالقوة قد يختلف لا في العناصر الموجودة في الأشياء المركبة منهما أعني في الصورة والعنصر لكن في الأشياء الخارجة عن الأشياء المركبة أيضا التي لم يكن عنصرها عنصر الأشياء التي تكون منها ولا صورتها صورتها لكن غيرها

فينبغي أن يكون هذا الأمر قائما في وهمك إذا قصدت البحث عن السبب الأول أن بعض العلل المحركة موافقة في الصورة للشيء المتحرك قريبة منه وبعضها أبعد منه أما العلة القريبة فمثل الأبج وأما الشمس فهي علة أبعد وأبعد من الشمس الفلك المائل وهذه الأشياء ليست عللا على طريق عنصر الشيء الحادث أو على طريق صورة ولا على طريق عدم لئلا يكونا إنما هي محركة وهي محركة لا على أنها موافقة في الصورة قريبة مثل الأبج لئلا أبعد وأقوى فعلا إذا كانت هي ابتداء العلل القريبة أيضا

Altıncı Bölüm

[h.206v] [b.12,3-6] [1071b3-5] İkisi doğal ve biri hareketsiz olmak üzere üç tür töz vardır. Biz şimdi hareket etmeyen ve aynı zamanda yok olmayan bu tözü arıyoruz. Artık zamana aldırmanın, dönüşüm ve değişimleri kabul etmeyen, ancak sonsuza dek aynı kalan bir tözün mümkün olup olmadığını arayacağız.

[b.12,6-7] Bu ilke üzerine bir kanıt getirilemez, çünkü kanıt ancak nedenlerden ve daha önceden bir nedeni olmayan ilk ilke olan ilk nedenin ilkelerinden getirilir. **[n.21,5-6]** Ancak bu araştırılan şeyin ezeli ve hareketsiz olması için, bu iki anlamın her birini olduğu gibi tek tek ele almamız ve ayrı incelememiz gerekir. **[b.12,7-9]** Önce ezeli tek bir tözün olup olamayacağını, sonra da tözün hareketsiz olup olamayacağını araştıracağız. Bu iki nitelik, ilk ilkenin niteliğidir. **[n.21,6-7]** Doğrusu ağır bir yükü taşıyamayan ve bu nedenle taşımasının kolaylaşması için iki kısma ayıran konumunda bulunuyoruz.

[b.12,9-11] [1071b5-6] O halde diyoruz ki, bütün tözler bozuluşu kabul etselerdi ve töz var olan şeylerin hepsinden önce gelseydi, var olan bütün şeylerin bozuluşu kabul ettiği sonucu çıkardı. **[h.207r]** Ancak varlıkların, varlıklarını aldıkları varlığı sürekli olan bir töze sahip olmaları gerekir.

[b.12,11-4] Varlıklarda ezeli bir tözün olması şaşırtıcı değildir, çünkü biz ilineklerin doğasına ait bozuluşa konu olmayan ezeli şeyler buluyoruz. [1071b6-9] Hareket ve zaman için oluş ve bozuluşu varsaymamız mümkün değildir. Eğer zamanı oluşa konu olan varsayarsak, zamanın, oluşundan önce olduğu sonucu çıkar ve eğer onun bozuluşa konu olduğunu varsayarsak, bozuluşundan sonra kalır.

الفصل السادس

الجواهر ثلاثة منها جوهران طبيعيان وثالثه جوهر غير متحرك ونحن الآن
فى طلب هذا الجوهر الذى لا يتحرك ولم يزل كذلك فنطلب هل يمكن أن
يكون جوهر لا يبلية الزمان ولم يقبل الاستحالات والتغيير لكن يبقى على
حاله الدهر كله

وليس يمكن أن يقام على هذا المبدأ برهان فإن البرهان لا يكون إلا من
حلل ومبادئ، والعلّة الأولى التى هى المبدأ الأول لا توجد لها علّة قبلها لكننا
لما كان هذا المطلوب أزليا وغير متحرك وجب أن نفرد كل واحد من
هذين المعنيين على حاله ونبحث عنه مفردا ننظر هل يمكن أن يكون
جوهر ما أزليا ثم نبحث هل يمكن أن يكون جوهر غير متحرك وهاتان
صفتان للمبدأ الأول فنكون بمنزلة من يحز عن حمل ثقل فقسمة قسمين
فيسهل عليه حمله

فنقول إن كانت الجواهر كلها تقبل الفساد والجواهر قبل جميع الأشياء
الموجودة لزم أن تكون جميع الأشياء الموجودة تقبل الفساد لكنه لا بد من
أن يكون للموجودات جوهر دائم الوجود عنه وجودها

وليس بعجبة أن يكون فى الموجودات جوهر أزلى إذ كنا نجد أشياء من
طبيعة الأعراض أزلية لا تفسد فإن الحركة والزمان ليس يمكن أن نزع لهما
كونا وفسادا فإننا إن وضعنا الزمان كأننا لزم أن يكون الزمان أقدم من
كونه وإن وضعنا أنه يفسد تخلف بعد فساد

[b.12,14-6] Ondan önce zamanın olmadığı bir anın bulunduğunu ve ondan sonra zamanın olmayacağı bir anın bulunacağını ileri süren kimsenin sözleri, kendileriyle çelişen sözlerdir. Çünkü bu sözlerin anlamları zamanın parçaları, sınırları ya da onunla bağlantılı olan gönderimlerdir. **[n.23,8-11]** Dolayısıyla hareket ve zaman oluş ve bozuluşa konu değildir. Yine zamanın sonradan var olduğunu kanıtlamak amacıyla “ne zaman” ve “oldu” ve “olacak” ve benzeri adlar kullanan herkes, sona ermesinden sonra zamanın varlığını ve kesintisizliğini kanıtlamış olur.

[b.12,16-13,2] [1071b9-10] O halde zaman ezeli ise hareket de ezelidir, çünkü zaman onun ölçüsü ve belirtisidir. Aynı şekilde, hareketin yok olmaktan ya da yaratılmaktan bağımsız olmadığını söylüyoruz. Eğer yaratılmışsa, o zaman hareket ettiricisi ondan önce var olmuş demektir. Ancak onun hareket ettiricisinin ezeli olduğunu ama hareketin asla ondan kaynaklanmadığını nasıl düşünebiliriz? Hareketin ondan olmasına engel olabilecek bir şey olmadığı gibi hiçbir şekilde buna neden olacak bir olay da meydana gelmemiştir. Çünkü meydana gelen her şey ondan meydana gelmiştir ve ondan başka onu engelleyecek ve onu isteyecek bir şey yoktur.

[b.13,2-5] Ondan meydana gelmesine gücü yetmediği halde gücü yettiğini söyleyemeyiz. Çünkü bu, dönüşümü gerektirecek ve o da onu değiştiren başka bir şeyi gerektirecektir. Eğer birinin onu engellediğini söylersek, engelleyen nedenin daha güçlü olduğu sonucu çıkar.

[b.13,5-6] Hareketin ortaya çıkışı ancak bir hareketle olur. Bu da hareket olmadan önce hareketin olmasını gerektirir, çünkü dönüşüm, değişim ve durgunluk da hareketin türlerindendir.

[b.13,6-9] Bir cisim kesinlikle hareket eden bir şey olmalıdır. Eğer bu cismin yaratılmayıp durağanlıktan hareket ettirildiğini söylersek, durağanlıktan harekete doğru değişiminin nedenini bildirmemiz gerekir. →

فإن قول القائل قد كان وقت لم يكن قبله زمان وسيكون وقت لا يكون بعده زمان هي ألفاظ تناقض أصولها لأن معاني هذه الألفاظ إنما هي أجزاء الزمان أو حدود فيه أو دلالات مقرونة به فليس للحركة ولا لزمان كون ولا فساد وكل من استعمل أسماء مثل متى وكان ويكون وأشباه ذلك ليثبت به حدوث الزمان وقد يثبت وجود الزمان واستمراره بعد انقطاعه

فإن كان الزمان أزليا فالحركة أزلية إذ كان الزمان مقدارا لها أو حدثا عنهما وأيضا فنقول إن الحركة لا تخلو أن تكون لم تزل أو تكون قد حدثت إن كانت حدثت فقد كان قبلها المحرك لها فكيف يمكن أن نتوهم المحرك لها وهو أزلي لم يكن عنه الدهر كله وليس مانع يمنعه من أن يكون عنه ولا حدث حادث في حال ما أحدثها إذ كان جميع ما يحدث إنما يحدث عنه وليس شيء غيره يعوقه أو يربطه

ولا يمكن أن نقول قد كان لا يقدر أن يكون عنه فقدّر لأن ذلك يوجب الاستحالة و يوجب أن يكون شيء آخر غيره هو الذي أحاله وأنا وإن قلنا أنه منعه مانع يلزم أن يكون السبب المانع أقوى

وحدوث الحركة ليس يكون إلا بحركة فيجب أن يكون قبل الحركة حركة لأن الاستحالة والتغير والفتور إنما هي من أنواع الحركة

ولا بد من أن يكون جسم من الأجسام هو الذي يتحرك فإن قلنا إن ذلك الجسم لم يحدث لكنه تحرك عن سكون وجب أن نخبر بالسبب الذي له تغير من السكون إلى الحركة ←

Eğer bu cismin yaratıldığını söylersek, cismin yaratılışı hareketin yaratılışından önce olmuş olur.

[b.13,9-16] Çünkü açıktır ki, hareket ve zamanın ezeli olmasıyla cisim de ezeli olur ve eğer bu durum ilinek için doğruysa, töz için de doğru olması gerekir. [1071b10-1] Hareketler ya düzlemsel ya da daireseldir, düzlemsel olan kesintili olduğu için kesintisizlik ancak dairesel olanda bulunur. Kesintisizlik ezeli şeyler için zorunlu bir durumdur, bu nedenle durağan olan ezeli olamaz. Kendisinden kesilmiş bir parça olamayacağı için zamanın kesintisiz olduğunu söylüyoruz. Bundan dolayı hareketin kesintisiz olması gerekir. Eğer yalnızca dairesel hareket kesintisizse, o zaman onun ezeli olması gerekir. Öyleyse bu hareketin hareket ettiricisinin de ezeli olması gerekir, çünkü daha aşağıda olanın yüce olanın nedeni olmayacağından, ezeli olanın nedeninin de yine ezeli olması gerekir.

[b.13,16-9] Onun sürekli olarak hareket ettirmesi zorunludur. [1071b12-14] Çünkü o bir hareket ettirici olsaydı ama hareket ettirmesi sürekli olmasaydı, o zaman onun hareket ettirmesi ezeli olmazdı. [1071b14-6] Bunun olması mümkün değildir, çünkü o zaman formlar gibi ezeli durağan tözlerle ilgili hiçbir yarar sağlaması gerekir. [1071b16-7] Öyleyse bu doğanın eylemsiz ve işsiz olduğunu, ancak hareket edebildiğini ve düşünebildiğini varsaymamız gerekmez.

[n.25,7] [1071b17-9] Burada “güce sahip” derken imkan halinden etkinlik haline çıkarmayı kastetmiyoruz. **[b.13,19-22]** İlk ilkenin doğası gereği imkan halinde olması mümkün değildir, çünkü bundan bu ilkenin etkinlik halinde olan, hatta onu da etkinlik haline çıkaracak başka bir ilkeye gereksinimi olduğu sonucu çıkar. →

فإن قلنا إن ذلك الجسم حدث تقدم حدوثه الجسم حدوث الحركة
فإذ قد بان أن الحركة والزمان أزليان فالجسم أزلي وإن كان العرض
كذلك فبالأحرى أن يكون الجوهر كذلك والحركات إما مستقيمة وإما
مستديرة والاتصال لا يكون إلا فيها لأن المستقيمة تنقطع والاتصال أمر
ضروري للأشياء الأزلية فإن الذي يسكن ليس بأزلي ونقول إن الزمان متصل
لأنه لا يمكن أن يكون قطع منه مبتورة فيجب من ذلك أن تكون الحركة
متصلة فإن كانت الحركة المستديرة هي وحدها متصلة فيجب أن تكون
هي أزلية فيجب أن يكون محرك هذه الحركة أزليا لأن حلة الأزلية يجب أن
تكون أزلية إذ لا يكون ما هو أخس حلة لما هو أفضل

فيجب أن يحرك تحركا دائما فإنه إن كان محركا لكن ليس تحريكه
بدائم فتحريكه لا يكون أزليا وهذا لا يمكن أن يكون فيجب إذن أن لا
ينتفع بجواهر أزلية ساكنة كالصور فإذن لا ينبغي أن نضع هذه الطبيعة
بلا فعل ولا متعلقة لكن قادرة أن تحرك وتحيل

ولا نعني بقولنا قادر أنه شيء يخرج من القوة إلى الفعل فإنه لا يمكن أن
المبدأ الأول موجود في طبيعته ما هو بالقوة لأنه يلزم من هذا أن يحتاج
ذلك المبدأ إلى مبدأ آخر هو بالفعل حتى يخرج به إلى الفعل ←

[1071b19-22] Öyleyse var olan şeylerde doğası gereği imkan halinde olmadığı için ezeli ve maddeyle karışmamış ve bu nedenle etkinliği töz olan bir ilkenin bulunması gerekir.

[b.13,23] [1071b22-6; 1072a3-4] Ancak imkanın etkinlikten önce olduğunu düşünmemize gerek yoktur, çünkü etkinlik, imkan halinden etkinlik haline çıkarandır. **[n.27,7-9]** İmkan ile etkinliği kesin olarak karşılaştırdığımızda, onu hareket ettirerek etkinlik haline çıkardığı için, etkinliğin imkandan önce geldiğini görürüz.

[n.29,1-4] Bölünemeyen parçaları ilke kabul edenlerle evreni karanlık ve kaostan meydana getirenler ve benzer düşünenlerin görüşleri böyledir. [1071b28-31] Onların hepsinin genel yanlışı, maddeyi en yüce ve en eski ilke kabul etmeleridir. Ancak hareket ettirici bir ilke olmaksızın madde nasıl hareket edebilir? **[b.14,1-3]** Çünkü hiçbir madde yoktur ki, **[h.207v]** kendi kendine forma doğru hareket etsin. Aynı şekilde ağacın kendisi yatak formuna, yine hayız kanı da formuna doğru hareket etmez ve yerden kendi kendine hiçbir şey bitmez.

[n.29,4-7] Öte yandan, gerçek şu ki, maddeyi en eski kabul edenlerin hepsi, bunu açıkça ifade etmeseler de, etkinlik halinde olan bir nedeni onaylamaya zorlanmışlardır. [1071b31-3] Yine sözgelimi sürekli hareketi bölünemeyen parçalarla karıştıranlarla, [1072a5-7] sevgi ve nefreti ya da akılla düzensiz hareketleri varsayanlar da öyle.

[b.14,3-10] [1072a9-10] Hareketi sürekli olan şeyin nedeninin, hareketli cisimlere göre durumu aynı kalan neden olması gerekir. [1072a10-2] Ancak hareketi farklı zamanlarda farklı olana gelince, onun hareket ettiricisinin durumu hareket edenin kendi durumu gibi farklı farklıdır. Oluş ve bozuluşa konu olan cisimlerin tek bir anda tek bir durumda olduklarını saptayamıyoruz. Bu yüzden farklılıklarına göre farklılaşan bir nedene gereksinim duyarlar. →

فيجب إذن أن يكون مبدأ موجود في الأشياء الموجودة الجوهر فعله فيكون أزليا ولا يشوبه شيء من الميولي إذ ليس في طبيعته ما بالقوة ولا يجب أن نظن أن القوة قبل الفعل وإذا قايشنا بين القوة والفعل بإطلاق وجدنا الفعل يتقدم القوة وهو الذي يحركها ويخرجها إلى الفعل لأن الفعل هو المنخرج لما بالقوة إلى الفعل

فأما الذين جعلوا المبدأ الأجزاء التي لا تتجزأ والذين يولدون العالم من الظلمة والهاوية وإن الخطأ العام في جميعهم أنهم جعلوا الميولي هي المبدأ الأشرف والأقدم وكيف يمكن الميولي أن تتحرك من غير مبدأ محرك فإنه ليس شيء من المواد تتحرك بذاتها إلى الصورة لكن كما أن الخشب لا يتحرك من ذاته إلى صورة السرير كذلك دم الطمغ والأرض لا تنبت شيئا من النبات من ذاتها

وبلغ من قوة الحق أن جميع من جعل الميولي أقدم مضطرون إلى الإقرار بالعلة التي هي بالفعل وإن لم يصرحوا بذلك مثل من خلط بالأجزاء التي لا تتجزأ حركة دائمة ومثل من فرض المحبة والغلبة أو العقل وحركات مضطربة

وما كانت حركته دائمة فينبغي أن يجعل السبب فيها العلة التي حالها بالقياس إلى الأجسام المتحركة حال واحدة فأما ما حركته مختلفة في أوقات مختلفة فحال العلة المحركة له في الاختلاف كحال المتحرك بعينها والأجسام الكائنة الفاسدة لا تثبت وقتا واحدا بحال واحدة فإذن تحتاج إلى علة تختلف بحسب اختلافها ←

Şimdi oluş ve bozuluş onun için sürekli ve kesintisiz olduğu için, onun etkin nedeni farklılığın yanında sürekli olmaya da gereksinim duyar. [1072a12-5] O halde bu nedendeki farklılık kendisinden ve süreklilik ise başka bir nedenden dolayı olmalıdır. Öyleyse o ya ilk nedenden ya da onun dışında başka bir nedenden dolayıdır. Onun zorunlu olarak ilk nedenden dolayı olması gerekir, çünkü bu neden hem kendisinin hem de ikincil nedenin sürekli varlığının nedenidir. **[n.31,4-5]** [1072a15-7] İlk nedenin özelliği süreklilik iken, ikincil nedenin özelliği farklılıktır, böylece her iki nedenin, sürekliliğin ve farklılığın nedenleri haline gelmeleri zorunludur.

[b.14,10-13] [1072a17-8] Bu, aynı şekilde duyunun da tanıklık ettiği şeydir, çünkü ilk kürenin bir ve aynı hareketle sürekli olarak hareket ettiğini ve karışık kürelerin ise her zaman çeşitli şekillerde hareket ettiklerini görür. [1072a18-21] Durum böyleyken, bu ilkeleri bırakıp başka ilkeler aramaya ne gerek var?

ولأن الكون والفساد دائم لا انقطاع له فقد تحتاج العلة الفاعلة له أن تكون مع اختلافها دائمة البقاء فيجب أن يكون الاختلاف في هذه العلة من قبلها والدوام من سبب آخر فهو إذن إما من العلة الأولى وإما من علة أخرى غيرها ويجب ضرورة أن يكون من العلة الأولى فإن هذه العلة هي السبب في بقائها دائما وبقاء العلة الثانية وخاصة العلة الأولى الدوام وخاصة العلة الثانية الاختلاف فبالواجب حارا جميعا علة فصار العلتان جميعا علتنا الدوام والاختلاف

وهذا شيء شهد الحس عليه أيضا إذ يرى أن الفلك الأول يتحرك دائما حركة واحدة بعينها وأفلاك المتحركة تتحرك دائما حركة مختلفة فإذا كان كذلك فما حاجتنا إلى طلب مبادئ آخر وترك هذه المبادئ

Yedinci Bölüm

[b.14,15-6] [1072a23] Eğer hareket durağan değilse, onunla hareket eden de ezeldir ve o, küredir. [1072a23-4] O halde hareket ettiricinin hareketi durağan ve kesintili değildir. Böylece bu ilkenin ezeli ve aynı zamanda hareketsiz olduğu açıklanmış oldu.

[b.14,16-20] [1072a24-6] Çünkü bir şey iki şeyden oluşmuşsa onlardan biri kendi kendine tek başına var olabiliyorsa, o zaman diğeri de kendi kendine tek başına var olabilir. Şimdi aynı anda hareket eden ve hareket ettiren bir şey varsa ve hareket ettirmeksizin yalnızca hareket eden bir şey de varsa, o zaman bundan hareket etmeksizin hareket ettiren bir şeyin varlığı zorunlu olarak çıkar. O, doğası gereği maddeyle karışmamış ve tözü etkinlik olan şeydir.

[b.14,20-15,11] [1072a26-7] Hareket etmeyen bir hareket ettiricinin varlığına şaşırmanın gerekir, çünkü her arzulanan bu şekilde hareket ettirir ve düşündüğümüz her akılsal kimi eylemler için bizi harekete geçirir. [1072a27-31] Ancak arzulanan şeyler ve düşünülen şeyler hem bizde hem de diğer hayvanlarda çok sayıda vardır, bu nedenle arzulanan ve düşünülen bizde birlik içinde bulunmaz. Bizde bulunan arzu nesnesi arzu edeni hareket etmeksizin hareket ettirir ve onun doğası akılsal şeylerin doğası gibi değildir. İlk ilkelere arzulanan ve düşünülen bir ve aynı şeydir, ancak düşünülen olduğu için arzulanan değildir, bunun tersi, yani arzulanan olduğu için düşünülen değildir. Bizzat bunu, gördüğümüz yakından arzuladığımız şeylerde de buluruz ve onlar hoş şeyler ve gerçekte güzel olan şeyler gibi kendilerini arzuladığımız ya da istediğimiz şeylerdir. Ancak ilk arzu ve ilk arzu nesnesi hakkında gördüklerimiz, gerçekte olduğundan farklı değildir, aksine onda görünen neyse odur ve onda düşünülen neyse odur. Durumu iyi olarak düşünülen şey, öyleyse gerçekte de iyidir. →

الفصل السابع

فإن كانت الحركة لا تكون لها فالمتحرك بها أزلى وهو الفلك فالمتحرك له لا يكون له ولا انقطاع لتحريكه فقد تبين أن هذا المبدأ أزلى وأما أنه غير متحرك

فلأن ما كان مركباً من شيئين يمكن في أحدهما أن يوجد قائماً بذاته مفرداً فقد يمكن أيضاً في الآخر أن يوجد قائماً بذاته مفرداً فإن كان يوجد شيء يتحرك ويحرك معاً ويوجد شيء يتحرك فقط من غير أن يحرك فيجب ضرورة أن يوجد محرك غير متحرك وهو في الطبيعة التي لا يشوبها الهولوى وهو التي جوهرها الفعل

ولا يجب أن تعجب من محرك لا يتحرك فإن كل معشوق فإنه يحرك على هذه الجمة وكل معقول إذا عقلناه يحركنا لبعض الأفعال إلا أن الأشياء المعشوقة والأشياء المعقولة كثيرة فينا وفي سائر الحيوان فليس يوجد المعشوق والمعقول فينا يتحدان معاً فإن المعشوق فينا يحرك العاشق من غير أن يتحرك وليس طبيعته من طبيعة الأشياء المعقولة فأما في المبادئ الأولى فالمعشوق والمعقول معاً شيء واحد لأنه معقول هو معشوق لا بخلاف ذلك أعني لأنه معشوق هو معقول وقد نجد ذلك بعينه في الأشياء المعشوقة القريبة منا التي نراها وهي التي نتشوق إليها أو نختارها كالذيذة والتي هي بالحقيقة حسنة وفي العشق الأول وفي أول المعشوقين ليس ما نرى بمخالف لما هو عليه بالحقيقة لكن ما بدأ منه هو ما عليه وما يعقل منه هو ما له والذي يعقل من أمره أنه خير فهو إذن على الحقيقة الخير ←

İştahımızın başlangıcının sanı ve hayal gücü olması gibi, bu arzunun başlangıcı da ilk neden hakkında düşünmedir. Her aklın hareketi **[h.208r]** düşünülen şeyden kaynaklanır, tıpkı her sanının hareketi sanılandan ve hayal gücünün hareketi hayal edilenden geldiği gibi.

[b.15,11-5] [1072a31-4] Tüm akılsalların ilki tözdür ve tözlerin ilki de yalın, etkinlik halinde ve bir olandır. Onda etkinlik halinde olanla imkan halinde olanın bir bileşimi olmadığı için, gerçekte bir olan budur. Öte yandan varlık bir şey ve bir başka bir şeydir, bu yüzden “bir insan” ya da “bir at” diyoruz. Ancak bu doğada varlık ve bir, bir ve aynı şeydir, bu nedenle ona bir şey bileşmediği ve onda bileşik bir şey olmadığı için onun “yalın” olduğunu söylüyoruz.

[b.15,15-8] [1072b1-3] Bu doğa yalnızca şeylerin ilk hareket ettiricisi konumunda değil, aynı zamanda yetkinlik ve kendinden dolayı şey olma konumundadır. [1072a34-b1] Nedeni kendinden, güzelliği kendinden ve nihai amacında erdemi kendinden olduğu için seçtiğimiz şey, ilke ve kendinde yetkinliktir.

[n.37,1-4] Aynısı yasa için de geçerli: O seçkin, güzel ve erdemli olduğu ölçüde yönetime yön verir, bununla birlikte yasa töz değil, aksine tözün bir etkinliğidir. İlk arzulanan ve ilk hareket ettirici, o halde varlığı kesintisiz olan bir tözdür.

[a.164,17-9] Tanrı güçtür, yasadır, dünyanın düzeni ve eğitiminin nedenidir. Çünkü yasa, yönetimleri hareket ettirir ve yönetimin etkisiyle hareket edenler yasaya yönelirler. **[b.15,18-22]** O akıldır, gerçekliktir, amaç bakımından ilktir ve akıldan gelen her etkinlik bilgidir. Aklın etkinliğinin töz olduğunu söyleyebiliriz, bu yüzden ilk nedenin tözünün bilgi olması gerekir. Var olan şeylerin sırası ve düzeni ondan gelir ve şehirlerin yönetiminde bulunan kimseler gibi, kimi yakın kimi uzak kendisinden sonraki her şeyin arzuladığı şeydir. Çünkü kimi şehir halkı yetkinliğe yakınken kimi de yetersizdir.

وابتداء هذا العشق إنما هو ما يعقل من العلة الأولى كما أن ابتداء الشهوة
فينا الظن والتخيل وكل عقل فحركته من الشيء المعقول كما أن الظن
حركته من المظنون والتخيل من المتخيل

وأول المعقولات كلها الجوهر ومن الجوهر البسيط منه الذي هو بالفعل
الذي هو واحد إذ ليس فيه تركيب مما بالفعل ومما بالقوة والواحد
بالحقيقة هو هذا وسائر الأشياء فإن الموجود شيء والواحد شيء آخر فنقول
إنسان واحد وفرس واحدة

وأما هذه الطبيعة فالموجود منها والواحد شيء واحد بعينه ولذلك نقول
فيها أنها بسيطة لأنها لا يتركب منها شيء بل لأنه ليس منها شيء من
التركيب وليس هذه الطبيعة بمنزلة المحرك الأول للأشياء فقط بل وبمنزلة
الكمال والشيء الذي من أجله فإن الذي نختار بسببه ذاته والذي حسنه
بذاته والذي له الفضيلة في الغاية القصوى بذاته إنما هو مبدأ وكمال
بذاته

وله مثال من الناموس فإنه يحرك السياسة على أنه مختار وحسن وفي غاية
الفضيلة إلا أن الناموس ليس هو جوهر بل فعل من أفعال الجوهر وأما
المعشوق الأول والمحرك الأول فجوهر متصل بالبقاء

الله قدرة وناموس وسبب لنظام العالم وتربيته فإن الناموس هو يحركون
للسياسات والمتحركون بالسياسة إلى الناموس يتحركون وهو عقل وحق أول
في الغاية وكل فعل يكون عن العقل وهو علم وقد نقول في فعل العقل إنه
جوهر فيجب أن يكون جوهر العلة الأولى علم ومنها يكون ترتيب الأشياء
الموجودة ونظامها وهي التي يتشوق إليها ما بعدها فبعض يقرب منه
وبعض يبعد كما يوجد في سياسة المدن فإن بعض أهل المدينة يقرب من
الكمال وبعض ينقص عنه

[b.15,22-16,1] [1072b3-4] İlk ilkenin bir töz, bir etkinlik olduğu ve diğer bütün şeylerin onun kendisini düşünmekle, bu aklın eserini yani var olan şeylerin düzen ve sırasını kavradıkları gibi onu arzuladıkları şaşırtıcı değildir.

[b.16,1-7] Şimdi ilk neden arzu nesnesinin hareket ettirmesi gibi hareket ettirir. Hareketini ondan alan, ona yakın, onu arzu eden ve ona benzemeye çalışan ilk şey, ilk gök ve sabit yıldızlar küresidir. Ona yakın olduğu için, bir liderin kralın rütbesinden yararlandığı kadarıyla, yer bakımından değil de doğası gereği ona yakın olduğu için arzu ettiği onun düzeninden mümkün olduğunca yararlanmıştır. Sonra ardından gelen ilk gök ve onun hareketini sabit yıldızlar küresinin hareketi, çeşitli yıldız kürelerinin ve de oluş ve bozuluşu kabul eden diğer şeylerin hareketleri izler. Hareketler çok ve çeşitlidir, onları tek bir harekette toplamanın imkanı yoktur.

[b.16,7-13] [1072b4-7] Ancak göksel cisimlerin değişimi yalnızca yer bakımındandır. [1072b7-10] Göksel cisimleri hareket ettiren şey, hareketlerin ilki olduğunu söylediğimiz bu harekettir. Değişimlerin ilki ise her yönden hareketsiz, dönüşümsüz ve yer değiştirmeyendir. Ne töz konusunda ne de başka bir şey konusunda onda bir farklılık olması mümkündür. İlk hareketi yapmadığı sürece başka bir hareketi yapmayacak olması en doğru olandır, çünkü imkan ondan gerçekten uzaktır. [1072b10-3] Öyleyse o, bu durumda zorunlu olarak vardır. Onun zorunluluğunun, salt olarak, başkaca olmayı kendisinde bulundurması söz konusu değildir. [1072b13-4] Çünkü böyle bir zorunlulukla, demek ki gök ve tümelin doğası birbirine bağlıdır.

[b.16,13-8] [1072b14-7] Amacı erdem olan ve bizi kısa bir süreliğine tamamlayan yaşam ilkesi, bu töz için sonsuzdur. Çünkü biz farklı yetilerden oluştuğumuz için, bilgiye giden yolu zorlukla buluruz. →

فليس بعجيب إن كانت علة أولى أن تكون جوهرًا وفعلًا وبعقلها ذاتها تتشوق إليها جميع الأشياء الباقية كما يقفوا أثر ذلك العقل أعني نظام الأشياء الموجودة وترتيبها

فالعلة الأولى تحرك كما يحرك المعشوق وأول ما يتحرك عندها ويقرب منها ويعشقها ويحرض على التشبه بها السماء الأولى وفلك الكواكب الثابتة إذ كان قريبًا منها قد استفاد من نظامها الذي إياه يعشق على غاية ما يمكن بمنزلة ما يستفيد الفائد من مرتبة الملك إذ كان يقرب منه لا في الموضع لكن في الطبيعة ثم تتبع السماء الأولى وحركتها التي بعدها وهي حركة فلك الكواكب الثابتة وحركات أفلاك الكواكب المتغيرة وسائر الأشياء الباقية التي تقبل الكون والفساد والحركات كثيرة مختلفة ليس الإمكان في جميعها واحدًا

لكن الأجسام السماوية تغييرها في المكان فقط فالذي يحرك الأجسام السماوية هذه الحركة التي قلنا إنها أول الحركات وأول التغيرات غير متحرك من جميع الجهات وغير مستحيل وغير منتقل لا يمكن أن يكون فيه اختلاف لا في الجوهر ولا في شيء من الأشياء وما لم يتحرك الحركة الأولى فبالأحرى أن لا يتحرك واحدة من الحركات الباقية فالإمكان بعيد منه جدًا فهو إذن موجود ضرورة بهذه الحال والضرورة فيه أنه لا يمكن أن يكون بخلافه ما هو عليه مطلقًا فيمثل هذه الضرورة إذا السماء وطبيعة الكل معلقان

وأما البقاء الذي على غاية الفضيلة وهو الذي يتم لنا مدة من الزمان فهو لذلك الجوهر الدهر كله وذلك أن قوامنا نحن لما كان من قوى مختلفة منها بك ما نجد السبيل إلى العلم ←

Bunun nedeni, aklımızın çoğu zaman bir işle meşgul olup boş zamanının olmamasıdır. Bununla birlikte, böyle olsa da, bedenle karışarak onun anlamasını engelleyen şeyleri kısa bir süre de olsa üzerinden atar **[h.208v]** ve engelsiz olarak kendini düşünür. Bu nedenle onun sayısız şekilde sürekli bir sevinç ve neşe duyması mümkün olur.

[b.16,18-17,7] Doğası gereği bir an için bile bilgiden yoksun olamayan şeyin haz elde etmesi mümkün değildir, ancak o, haz olmasıyla bütün şeylerin en yücesidir. [1072b17-8] Bizim açımızdan uyanıklık nasıl uyukudan daha haz vericiyse, eylem boş durmaktan, duyumsama yoksunluktan ve akıl da bilgisizlikten daha haz vericidir. O zaman bu akıl, saygınlık ve düşünce yüceliği açısından sonsuz derecede yüksektir. Çünkü etkinlik halinde olan her şeyde imkan halinde olandan daha haz vericidir ve doğa ona yönelir. Bu nedenle umut gerçekten haz verir, çünkü imkan halinde olanın etkinlik haline gelmesini umar. Öyleyse kendisinde imkan halinde olanla etkinlik halinde olanın birlikte bulunduğu şeyde, etkinlik halinde olandan alınan haz daha çoktur. Ancak doğası yalnızca etkinlik olan, yani özünde imkan halinde olanın dışında olan şey için, etkinliklerini yerine getirirken ve kendini düşünürken Tanrının bahsettiği sevinçle hangi şey ölçülebilir? [1072b18-9] En yüce akılsalı düşündüğünde, akılda onların kavramları yoluyla elde ettiği sevinç ve neşe duyudan daha çoktur.

[b.17,7-10] En yüce akılsal, yalnız kendini ve varlığını düşünen, kendisinden başkasını ya da onu engelleyen ya da kesintiye uğratanı düşünmeyendir. O önce kendini sonra başka şeyi düşünür, çünkü eğer böyle olmasaydı, doğası gereği akılsal olmazdı. [1072b20-3] O en gerçek akıl olduğu kadar aynı zamanda en gerçek akılsaldır, çünkü o aynı anda hem akıl hem de akılsaldır.

[b.17,10-3] Duyu, formu kendisiyle uygun düşse bile duyusalla aynı olmadığı gibi, tözü de dışarıda kalır. →

لأن العقل فينا في أكثر الأمر متشاكل لا فراغ له على أنه وإن كان كذلك ومختلطا بالبدن فإنه قد يطرح عنه ولو مدة يسيرة سائر ما يمنع من الفهم ويعقل ذاته من غير مانع في تهيأ له بذلك السبب سرور وفرح دائم لا ينقص

وأما الذي طبيعته لا تخلو طرفة معين من العلم فليس اللذة له مكتسبة لكنه هو اللذة وهو أفضل جميع الأشياء فإن كانت اليقظة ألد من النوم عندنا لأن الفعل ألد من البطالة والحس من عدمه والعقل من الجهل فمبلغ زيادة ذلك العقل في الشرف وفضيلة الرأي لا نهاية له وذلك أن ما هو بالفعل ألد في جميع الأشياء مما هو بالقوة وإليه تبادر الطبيعة وبهذا السبب صار الرجاء لذيذا جدا لأنه يتوقع لأن يصير ما بالقوة إلى الفعل فإذا كان الشيء الذي يوجد فيه ما بالفعل مع ما بالقوة اللذة فيما هو بالفعل أكثر فالذي طبيعته فعل فقط خارجة أصلا عما بالقوة أي نسبة توجد له إلى السرور الذي يسره الله إذا هو فعل أفعاله وعقل ذاته فبين أن العقل في سرور وفرح أكثر كثيرا من الحواس بمدركاتها إذا عقل ما هو أفضل من جميع المعقولات

وأفضل جميع المعقولات ما عقل ذاته ووجوده ولم يعقله غيره أو يمنع شيء أو يقطعه وأول ما يعقله ذاته ثم شيء آخر لأنه لو لم يكن كذلك لم يكن في طبيعته معقولا وكما أنه العقل على غاية الحقيقة كذلك أيضا هو المعقول على غاية الحقيقة فهو عقل ومعقول معا

وليس كما أن الحس ليس هو المحسوس بعينه إذا انطبقت فيه صورته وبقي جوهره خارجا ←

Yine kendisinden olan akılsallar yanında aklın durumu da böyledir, ancak maddeyle karışmış hiçbir tözü dışarıda bırakmadan tüm formlara yüklem olur.

[b.17,13-5] O, bir şeyden bir şeye an be an aktarılan ve imkan halinde olanın kendisiyle çokça karışmış olmasından dolayı bundan önce düşünemediği şeyi şimdi düşünen aklımız gibi değildir, aksine o, kendisinde var olan akılsalları düşünür. **[n.41,4-5]** Genel anlamda onlar odur ve o da onlardır. **[b.17,15]** Onları bizim düşündüğümüz gibi yer değiştirme ve onlara nüfuz etme yönlerinden değil, aksine hepsini aniden tek bir kerede düşünür.

[b.17,15-6] Çünkü var olan her şey olduğu gibi ve var ettiği gibi düşünür ve her şey onda aynı anda var olur. Öyleyse onların hepsini aynı anda düşündüğü sonucu çıkar. **[n.41,7-9]** Bizim aklımız onu düşündüğümüz şey olduğu için, ilk akıl hakkında bunu düşünmemiz gerektiği ne kadar da doğru! [1072b23-4] Kuşkusuz bu Tanrısal akılla bağlantısından dolayı bizde bulunan akıl da Tanrısal olur. **[b.17,17-20]** En haz verici ve en yüce olan şey bizde bulunan bilgiyse, aynı şekilde ilk neden hakkında bu ne kadar da doğru! Çünkü en yüce olan kendini kavrar ve bu konuda dışarıdan bir doğaya gereksinim duymaksızın kendini düşünür, dahası aradığı doğa onun içindedir.

[b.17,20-18,6] [1072b24-6] Tanrının her zaman sahip olduğu şey bir bakıma bizim kimi zamanlarda sahip olduğumuz şeyse, o zaman bu harikadır. Eğer bundan daha çoğuna sahipse, bu daha da harikadır, ki daha da çoğuna sahiptir. Onun çok üstün durumda olduğu açıktır, çünkü o kendinde tektir, yalındır, kendisine duyular ve herhangi bir ilinek bulaşmaz, bütün varlıkları kendi doğasının dışında ya da kendisine yabancı şeyler olarak değil, onları yaratanın ve var edenin kendisi olduğunu ve onların da o olduğunu düşünür. →

كذلك أيضا حال العقل عند المعقولات التي هي له من ذاتها لكنه يحمل جميع الصور من غير أن يبقى منها خارجا عنه جوهر تشوبه الميولي

وليس هو بمنزلة العقل منا الذي ينتقل في وقت بعد وقت من شيء إلى شيء ويعقل الآن ما لم يكن يعقله قبل ذلك لكثرة ما يختلط به مما بالقوة لكنه يعقل المعقولات التي هي موجودة فيه على أنها هي هو وهو هي ليس على جهات الانتقال والمرور بها كما نعقل نحن لكنه يعقل جميعا بغيره في دفعة واحدة

وذلك أنه يعقل جميع الأشياء الموجودة على ما هو عليه موجودة وكما جعلها موجودة وجميع الأشياء موجودة عنده معا فيجب إذن أن يكون يعقل جميعها معا وإذا كان العقل منا هو الشيء الذي نعقله فكم بالحرى ينبغي أن نتوهم ذلك في العقل الأول وإنما صار العقل الذي فينا الأهيا لأن له نسبة ما إلى ذلك العقل الإلهي وإن كان الشيء الذي هو في غاية اللذة وغاية الفضيلة إنما هو فينا بالعلم فكم بالحرى هو كذلك في العلة الأولى وذلك أنها ترى ذاتها في غاية الفضيلة وتعقل في ذاتها من غير أن تحتاج في ذلك إلى طبيعة من خارج لكن الذي تطلبه هو فيه

فإن كان ما هو لله دائما بمنزلة ما هو لنا في بعض الأوقات فإذن ذلك أعجب وإن كان أكثر من ذلك فهو أعجب العجب وله أكثر والأمر في كثرته بين لأنه مفرد بذاته بسيط لا تعانده الحواس ولا شيء من الأمراض يعقل جميع الموجودات لا على أنها خارجة عن طبيعته أو أفعال غريبة له لكنه هو الذي يولدها ويحدثها والتي هي هو ←

Çünkü Tanrı yasadır, var olan şeylerin düzeninin ve sırasının nedeni-
dir. O yaşayan bir yasadır, sanki **[h.209r]** yasa ruh sahibi olup kendini
kavlıyor ve kendini düşünüyormuş gibidir.

[b.18,6-11] [1072b26-30] Bu yasanın yaşamı yalnızca başlangıcı ve
sonu olmayan sürekli bir yaşam değil, aynı zamanda en yüce olandır.
Çünkü akıl yaşamın en erdemlisi ve yaşayanların en saygınıdır. Onun
yaşamı bizim yaşamımız gibi an be an farklı durumlarda olmaz, ak-
sine o, yaşamın kendisidir, çünkü o etkinliktir ve etkinlik de yaşamdır.
Ve o en yüce etkinlik olduğu gibi, aynı zamanda en yüce yaşamdır.
Yine ezeli ve sürekli bir etkinlik olduğu gibi aynı şekilde ezeli ve sü-
rekli bir yaşamdır. O halde Tanrının ezeli, sürekli ve en yüce yaşam
olduğunu söyleyebiliriz. Öyleyse bundan Tanrının ezeli bir yaşam ve
varlığı kesintisiz, ezeli ve sonsuza dek sürekli olduğu sonucu çıkar.

[b.18,11-3] [1073a3-5] Ezeli, hareketsiz ve duyusallardan yalnızca yeri
bakımından değil aynı zamanda doğası gereği ayrı olan bir tözün var
olduğu daha önce açıklanmıştı. O dönüşmeyen, değişmeyen ve etki ka-
bul etmeyendir.

[b.18,13-5] [1073a5-7] Yine önceden onun cisimsiz, niceliği olmayan,
ölümsüz ve bölünemez olduğu açıklanmıştı. [1073a7-11] Çünkü o, za-
manı sonsuzca hareket ettirir, çünkü sonlu bir büyüklüğün sonsuzca
hareket ettiren bir gücü yoktur.

[r.1635,4-6] Güneşin ve diğer yıldızların sonlu olduklarını ama sonsuz
bir güce sahip olduklarını söyleyenler görüşlerinde doğruya ulaşama-
mışlardır. **[b.18,15-7]** Çünkü yıldızlarda bulunan sınırsız güç, onlarda
doğal olmadığı gibi cisim olmaları nedeniyle de bulunmaz, aksine ya
ilk nedenle ilgilidir ya da ruhlarının bir cisme ait olmayan türden bir
güçten oluşmasıdır. Çünkü ilk neden onları zaman olarak sonsuzca
döndüren şeydir. →

وذلك أن الله ناموس وسبب نظام الأشياء الموجودة وترتيبها وهو ناموس
حي كما لو أمكن أن يكون الناموس متنفسا يرى ذاته و يعقل ذاته

وحياة هذا الناموس ليس هي حياة دائمة لا أول لها ولا انقضاء فقط لكن
على غاية الفضيلة وذلك أن أفضل الحياة العقل وأشرفه جميع ما له حياة
وحياته ليست هي وقت بعد وقت بأحوال مختلفة مثل حياتنا لكن هو الحياة
بعينها لأنه هو الفعل والفعل حياة وكما أنه أفضل الأفعال كذلك هو أفضل
الحياة وكما أنه فعل أزلي دائم كذلك هو حياة أزلية دائمة وقد نقول إن
الله حياة أزلية دائمة هي غاية الفضيلة فيجب إذن أن يكون الله حياة وبقاء
متصل أزلي دائم الدهر كله

فقد تبين أنه يوجد جوهر أزلي غير متحرك مباين للمحسوسات ولا هي
الموضع لكن هي الطبيعة وأنه لا يستحيل ولا يتغير ولا يقبل التأثير
وتبين أيضا أنه ليس بجسم ولا له مقدار من المقادير وأنه ليس بمائتة ولا
منقسم وذلك أنه يحرك زمانا لا نهاية له فإنه لا يوجد عظم متناه له قوة يحرك
بها بغير نهاية

من قال في الشمس وسائر الكواكب إنها متناهية وأن لها قوى لا نهاية لها
لم يصح في قوله لأن القوة التي في الكواكب وهي التي لا نهاية لها
ليست طبيعية فيها ولا على أنها أجسام لكنها إما معلقة بالعلة الأولى وإما
النفس فيها من تلك القوة التي ليست بجسم وذلك أن العلة الأولى هي
التي تدبرها زمانا لا نهاية له ←

[r.1635,9-36,6] Çünkü o, cisim ve büyüklük bakımından olan türden bir imkan halinde olup her zaman etkinlik halinde olmasaydı, kesinlikle yorulur ve dinlenmeye gerek duyardı. Bu nedenle, yıldızların cisimleri imkan halinde bulunduğundan, onların güçleri bu bakımdan sonludur. Çünkü onlar her an önceki bulundukları konumdan farklı bir konumdadırlar, kimi zaman bir yerde kimi zaman da başka yerdedirler ve bu yerler bir bakıma hareketin sınırlarıdır. Onda imkan halinde olandan sonra amaçladığı etkinlik halinde olan geldiğinde, onun bir sonu ve bir uç noktası kesinlikle olmalıdır. Kendisinde imkan halinde olanın hiç bulunmayıp her zaman etkinlik halinde olanın bulunduğu ve an be an değişmeyen nedenin, bozuluşu ister kabul etsin ister etmesin, kendilerinde her zaman imkan halinde bir şey gözlenen bu şeylerle aynı derecede büyüklüğü ve cismi olması nasıl düşünülebilir?

[r.1636,6-13] Özetle, kendinde tek bir etkinliğin zamanın sürekliliğiyle sonsuza dek sürekli olması mümkündür. İmkan halinde olandan çıkan bir etkinlik, imkan halinde olan bu şeyin gerçekleşmesidir. İmkan halinde olan ondan önce gelip onu öncelediği için, böyle bir etkinliğin zaman bakımından sonsuza kadar sürmesi mümkün değildir. Buna göre yıldızların bu gücü elde edişi imkan halinde olma yönünden olmadığı için, yıldızlarda bulunan hareket ettirme gücünün sonsuz olması gerekir. Ancak onların bu yerdeki hareketleri sonludur, çünkü imkan halinde olan, yıldızlarda ancak bu durumda bulunur.

فإنه لو كان ما لها بالقوة بمنزلة ما للجسم وما للعظم ولم تكن دائما بالفعل كانت لا محالة تستتعب وتحتاج إلى راحة وذلك أن أجسام الكواكب لها كانت فيها ما هو بالقوة كانت قواها بحسب ذلك متناهية وذلك أنها في كل واحد من الأوقات في موضع غير الموضع الأول فمرة تكون في مكان ما ومرة في مكان آخر وهذه الأماكن بمنزلة نهايات الحركة وليس يمكن فيها هو بالقوة إذا كان يأتي بعده ما هو بالفعل وهو الذي مقصوده إليه إلا يكون له نهاية وطرف وأما العلة التي ليس فيها أصلا ما هو بالقوة لكانا دائما بالفعل وليس من شأنها أن تختلف في وقت بعد وقت فكيف يمكن أن يتوهم أن لها عظما وجسما بمنزلة هذه الأشياء التي يرى فيها دائما ما هو بالقوة كانت تقبل الفساد أو لا تقبله

وبالجملة فإن الفعل المفرد بذاته يمكن أن يدوم بلا نهاية مع دوام الزمن فأما الفعل الذي يخرج عما هو بالقوة فهو انقضاء ذلك الشيء الذي بالقوة وليس يمكن في مثل هذا الفعل أن يدوم زمانا لا نهاية له إذ كان قد تقدمه ما هو بالقوة وهو قبله فيجب إذا أن تكون القوة المحركة التي في الكواكب لا نهاية لها لأن استفادة الكواكب هذه القوة ليست هي على جهة ما بالقوة وأما حركاتها في هذا المكان فمتناهية وذلك أن ما هو بالقوة فإنما هو في الكواكب بحسب هذه الأحوال

Sekizinci Bölüm

[b.18,19-21] Bu tözlerin tek mi yoksa çok mu oldukları yani büyüklüğü olmayan ve kendilerine madde karışmamış olanların araştırılması gerekir. [1073a15-7] Eskiler onların çokluğunu açıkça dile getirmediler. [1073a17-21] Onların kimi formu ileri sürmüştür.

[b.18,21-19,1] [1073a22-5] Önceden açıkladığımız ve tanımladığımız üzere, ilk ilke birdir ve o, sürekli ve ezeli ilk hareketi başlatandır. Bu ilkeden başka, durumları buna benzer çok sayıda töz vardır ve akıl yürütme bunu gerektirirken duyu da buna tanıklık eder.

[b.19,1-4] Her hareket edenin hareketi bir hareket ettiriciden gelir. Bu nedenle ilk hareket ettiricinin doğrudan ya da dolaylı olarak değil zorunlu olarak bir ve hareketsiz olması gerekir. [1073a34-b3] Ancak kendilerinden sonra gelen cisimleri hareket ettiren tözlerin de hareket eden cisimler dolayısıyla çok olmaları ve özlerinde hareketsiz ama dolaylı olarak hareket eden olmaları gerekir. Yine ruhun durumunda olduğu gibi ezeli oldukları kabul edilmelidir.

[b.19,5-7] [1073b3-5] Ancak gücün çokluğunu kavrama konusunu astronomi biliminde anlatmak istiyoruz. Hareket ettirici güçlerin sayısının hareket eden cisimlerin sayısına göre olması gerekir. [1074a10-4] Öyle ki yıldızlar, hareket eden kürelerin sayısının elli beş ya da kırk yedi olduğuna gönderimde bulunur.

[b.19,7-9] [1074a14-6] Öyleyse hareketlerin sayısı bu kadar olsun. O halde hareketlerin sayısının hareket eden kürelerin sayısı kadar olması ve hareket ettirici nedenlerin sayısının da hareketlerin sayısı kadar olması gerekir. [1074a16-7] Ancak burada gerekli kararı bu konuda daha güçlü düşünenlere bırakmalıdır.

الفصل الثامن

ويجب أن يبحث عن هذه الجواهر أهي واحدة أو هي كثيرة أعنى هذه التي لا عظم لها ولا يشوبها السيولى فإن المتقدمين لم يتكلموا في كثرتها كلاً ما بينا وبعضهم قالوا بالصور

ونبين من الأشياء التي تقدمنا فحددناها أن المبدأ الأول واحد وأنه يحرك الحركة الأولى الدائمة الأزلية وبعد ذلك المبدأ جواهر كثيرة حالها هذه الحال والقياس يوجب ذلك والحس يشهد عليه

وكل متحرك فحركته من محرك فالحلة الأولى يجب ضرورة أن تكون واحدة غير متحركة لا بالذات ولا بالعرض وأما الجواهر المحركة للأجسام التي بعدها فيجب ضرورة أن تكون كثيرة بحسب الأجسام المتحركة وأن تكون في ذاتها غير متحركة لكن تتحرك بالعرض كما أوجب القول في أمر النفس وأن تكون أزلية

إلا أن الوقوف على كثرة القوى نقصد إلى تعرفه من علم النجوم ويجب أن يكون عدد القوى المحركة بحسب عدد الأجسام المتحركة والذي تدخل عليه النجوم من عدد الأفلاك المتحركة خمسة وخمسون أو سبعة وأربعون فلتكن الحركات هذا العدد فيجب أن يكون عدد الحركات كعدد الأفلاك المتحركة وأن يكون عدد العلل المحركة كعدد الحركات إلا أن الحكم الضروري في ذلك فللذي ينتجم فهو أقوى على ذلك

[n.47,1-3; 47,5-6] [1074a17-22] Tanrısal töz ve doğanın etkinlikten yoksun olması imkansızdır. Çünkü onlardan her biri cömert olup tanımında içerilen kendine özgü etkinliğinde cimri değildir, bu nedenle sürekli yaşamı elde eder. [1074a26-8] Bir hareket ne kendi nedeni ne de başka bir hareketin nedeni olabilir.

[b.19,9-13] [1074a31-3] Sonra diyoruz ki, birden çok dünya olsaydı, o zaman ilk nedenin birden çok olması gerekirdi. [1074a33-5] Form olarak bir ama sayıca çok olan şeylerin çok olmalarının nedeni madde ve ögedir. [1074a35-8] Bundan maddeyle karışmamış ve cismi olmayan ilk hareket ettiricinin tanım ve sayı bakımından tek bir ilk hareket ettirici olduğu sonucu çıkar. Aynı şekilde hareketli cismin hareketi kesintisiz olursa, onun da bir olması gerekir. O halde tek bir dünya vardır.

[n.47,12-49,3] Onun dışında ağır ya da hafif hiçbir cisim yoktur ki, hareketlerin ilkelerinin birden çok olması mümkün olsun. En uygun olanı, tıpkı şehir yönetiminde yasanın bir olması gibi, arzu olan ilk doğanın bir olduğunu ve tüm kürelere yayıldığını söylemektir.

ولا يمكن أن يوجد جوهر وطبيعة إلهية محلا لا فعل لها لأن كل واحد منهما
جهاد لا يبخل بفعله الخاص به الداخل في حده إذ قد فاز بالحياة الدائمة
ولا يمكن أن يكون حركة بسبب ذاتها ولا بسبب حركة أخرى

ثم نقول إنه إن كان العالم أكثر من واحد فيجب أن تكون العلل الأولى
أكثر من واحد والأشياء التي صورتها واحدة وعددها كثيرة يكون السبب
في كثرتها المادة والعنصر والمحرك الأول لا يشوبه الميولي ولا هو ذو
جسم فيجب أن يكون المحرك الأول واحدا في الحد والعدد والجسم
المتحرك أيضا إن كان متصل الحركة يجب أن يكون واحدا فالعالم واحد

ولا يكون خارجا عنه جسم لا ثقيل ولا خفيف ولا يمكن أن تكون مبادئ
الحركات كثيرة فالأولى أن تكون الطبيعة الأولى واحدة منبثة في جميع
الأفلاك وهي العشق كما أن الناموس في سياسة المدينة واحد

Dokuzuncu Bölüm

[b.19,15-20] [1074b15-7] İlk nedenin akıl olduğunu söylediğimize göre, o zaman şunu araştırmamız gerekir: [1074b17-8] O eyliyor ve düşünüyor mu yoksa bilgisini kullanmadan uyuyan bilge gibi ne eyliyor ne de düşünüyor mu? Ancak bu imkansız olurdu. Eğer o **[h.209v]** düşünmeyen ve çeşitli etkinlikleri yapmayan bir akıl olsaydı, o zaman cisimlerde gördüğümüz şekliyle, her şeyi hareket ettiren ve bütün şeylerin kendisine arzu duyduğu ilk ilkenin, derin uykuya daldığında, arzu nesnelerinin arzu edenleri uyurken hareket ettirmelerinden saygınlık ve övgüden yana ne farkı olurdu? Böyle bir görüş yaşamın ilke ve kaynağını öldürür, o halde o kesinlikle düşünmektedir.

[b.19,20-20,3] Öyleyse onun etkinliğinin ne olduğunun araştırılması gerekir. [1074b21-3] Çünkü o kaçınılmaz olarak ya kendini ya da başkasını düşünmektedir. Eğer başkasını düşünüyorsa, ya sürekli bir ve aynı şeyi ya da birden çok şeyi düşünmektedir. Ancak o, kendisinin dışında başka bir şeyi düşünseydi, o zaman bu şey aklın düşünmesini kontrol eden şey olurdu. O zaman aklın tözü kendinde akıl olmazdı, ne de yalın olarak ondan olan bu akıl çok yüce olmayan bir töz olurdu. Çünkü o ancak hem akıl hem de akleden olduğu için en yüce olmuştur.

[b.20,3-6] [1074b29-30] Eğer onun akılsal dışarıdan olsaydı ve böylece daha yüce ve daha saygın olsaydı, o zaman bu aklın nesnesi aklın düşünmesinin nedeni olduğu için akıl da akılsalların nedeni olmuş olurdu. Başkası nedeniyle olan her şey, onun nedeni olan şeyden daha bayağıdır.

[b.20,6-9] [1074b28-9] O zaman akıl imkan halinde olur ve etkinliğin kesintisizliği ve sürekliliğinin onu güçleştirmesi gerekir, böylece imkan halinden etkinlik haline geçen bütün şeylerde etkinlikte bir zorluk ve kolaylık bulunur. →

الفصل التاسع

ولأننا قلنا إن العلة الأولى عقل فيجب أن ننظر هل تفعل وتعقل أم هي غير فاعلة ولا تعقل كالعالم النائم الذي لا يستعمل علمه إلا أن ذلك محال فإنه إن كان عقلا لا يعقل ولا يفعل سائر الأفعال فما الذي للمبدأ الأول من الشرف والحمد في أن يكون كالغرق في النوم يحرك الجميع وتحن الأشياء إليه على سبيل ما نراه في الأجسام من حركة المعشوقين في وقت النوم لعشاقهم والقول بذلك يميم مبدأ الحياة وينبوعها فهي إذن تعقل لا محالة فيجب أن نبحث عن فعلها ما هو وذلك أنه لا يخلوا إما أن يعقل ذاته وإما أن يعقل غيره وعقله لغيره إما أن يكون دائما لشيء واحد بعينه أو أشياء كثيرة إلا أنه إن كان يعقل شيئا آخر غيره خارجا عنه فذلك الشيء هو المتسلط على أن يعقل العقل وليس جوهر العقل حينئذ عقلا بذاته ولا ذلك العقل منه ببسوط فيكون جوهرها ليس في غاية الفضيلة لأنه إنما صار في غاية الفضيلة لأنه عقل وعماقل

فإن كان معقوله من خارج فذلك هو الأفضل والأشرف لأنه سبب وعلة لأن يعقل العقل فيكون العقل سبب المعقولات وكل ما كان بسبب غيره فهو أخس من الشيء الذي جعل سببه

فيكون العقل بالقوة ويكون من الواجب أن يتعبه اتصال العقل ودوامه فإنه يوجد في جميع الأشياء التي تخرج من القوة إلى الفعل تعبه واسترخاء عن الفعل ←

[1074b23-6] Bu durumda akıl en yüce doğayı mı yoksa bayağı şeyleri mi düşünmektedir? Öncelikle bayağı şeylerin formunun varsayımını çürütmek gerekir.

[b.20,9-12] Öyle ki biz aklın en saygın olanı düşündüğü görüşündeyiz. [1074b26-7] Eğer o, bayağı şeyleri düşünüyor olsaydı, o zaman saygınlığı bayağı şeylerden elde ederdi. [1074b31-3] Böylece bundan kaçınmak gerekir. Yani belli şeyleri kavrama gücünü kullanmamak, onu kavramaktan daha iyidir. [1074b33-5] Öyleyse onun düşündüğü şeyin en yüce ve Tanrısal olması gerekir.

[b.20,12-3] O, sürekli tek bir şeyi mi yoksa birden çok şeyi mi düşünmektedir? Eğer birden çok şeyi düşünüyorsa, bütün şeyleri aynı anda mı yoksa onu tek tek inceleyerek, birini bırakıp diğerini kabul ederek mi düşünmektedir?

[b.20,14-9] Bu durumları aşağı durumlar izler, çünkü akıl sürekli bir ve aynı şeyi düşünüyor olsaydı, böylelikle onun düşünmesi ya yetkince olur ya da yetkince olmazdı. Eğer yetkince düşünüyorsa o eksiktir, eğer yetkince düşünmüyorsa o zaman düşünemez ve yeterli olamaz. Onun düşündüğü şeyler birden çok olsaydı, [şeyleri] tek tek inceleyerek düşünüyor olurdu, o zaman da kendisinin dışında bir şeyi anmaya ve onu kullanmaya gereksinim duyardı. Eğer akıl şeyleri bir kerede süresiz düşünüyor olsaydı, o zaman onları yetkince mi düşündürdü yoksa yetkince olmayıp eksik mi kalırdı? Bununla birlikte, her şeyi aynı anda düşünmek doğası gereği mümkün değildir.

[b.20,19-21] Bütün bu şeylerle ilgili, ilk aklın her şeyde ya da pek çok şeyde akli kullandığını ileri sürmekten uzak durulmalıdır, aksine o yalnızca tek bir şeyi düşünmektedir. Bu şey ise en yüce ve en saygın şeydir. **[n.53,3]** Çünkü o, yüce olan şeydir. **[b.20,21-21,4]** Onun düşüncesi öyleyse kendinde düşüncedir ve böyle bir güçlük olduğunda o güçlüğe düşmez. →

ويكون العقل يعقل ما هو من طبيعته أفضل أو أشياء خسيصة ويجب أن
ينفى عن الأول قبول صورة الأشياء الخسيصة

ونقول إنه يعقل التى غاية فى الشرف فإنه إن كان يعقل الأشياء الخسيصة
فهو يستفيد الشرف من أخس الأشياء وذلك يجب أن يهرب منه فإنه ألا
يستفيد البصر أشياء أولى من أن يبصر فيجب أن يكون ما يعقله فى غاية
الفضيلة والإلمية

أقترى ما يعقله دائما شىء واحد أو أشياء كثيرة وإن كانت أشياء كثيرة
فهل يعقله لما كلها معا أم بالتصفح منه لواحد واحد وتركه واحدا وإقباله
على آخر

فإنه تتبع هذه الأحوال شناعة لأنه إن كان يعقل دائما شيئا واحدا بعينه
فإما أن يكمل بذلك عقله أو لا يكمل فإن كان يكمل به فهو ناقص وإن
كان لا يكمله فلا عقل له ولا اكتفاء وإن كانت الأشياء التى يعقلها كثيرة
كان عقله بالتصفح لواحد واحد فيحتاج إلى ذكر واستفادة شىء ليس هو
له وإن كان عقله للأشياء فى دفعة واحدة بلا مدة فهل يكمل بها عقله أو
لا يكمل فيلبيث غير تام ومع ذلك فليس يمكن فى الطبع أن يعقل الأشياء
كلها معا

ففى جميع هذه الأشياء يجب البراء من القول بأن العقل الأول يستفيد العقل
بجميع الأشياء أو لأشياء كثيرة لكن عقله لشىء واحد فقط وذلك الشىء هو
فى غاية الفضيلة والشرف ولأنه هو الشىء الذى فى غاية الفضيلة فعقله
إذن لذاته وليس يلحقه إذا كان كذلك شىء من التعجب ←

Ancak insanın kendisine olan sevgisi kendisini nasıl tatmin etmiyorsa, aynı şekilde kendini düşünmesi de aklı tatmin etmez. Aynı şekilde insanın kendisine olan sevgisi nasıl süreklirse, kendini düşünen şeyin durumu da onu düşünen için böyledir. Yine kendisini arzu eden kişi kendi kendisini sevip kendisine arzu duyduğunda nasılsa, düşünen de öyledir; kendini düşünen şeyin ruhu da düşünür.

[b.21,4-8] İlk akıl, bütün şeylerin, **[h.210r]** kendisince bilinen var olan şeylerin ilkesidir. [1075a5-10] O ne tek tek şeyleri inceleyerek ne de birini terk edip diğerini kabul ederek düşünür, aksine aynı anda ve bir kerede kavramaktadır. Çünkü keskince gören göz nasıl birden çok şeyi, hatta bundan daha çoğunu bir kerede görüyorsa, aklın da yetkin ve eksiksiz olması dolayısıyla zamana gereksinimi yoktur. İlk akıl kendini düşündüğünde bütün akılsalları aynı anda düşünür. **[n.55.1-2]** Aklın bütün dünyayı aynı anda hareket ettirdiğindeki durum, pek çok şeyi hareket ettirmesine göre daha şaşırtıcıdır.

[b.21,8-10] Yüce Tanrının gücünün enginliğini yadsımamalı ve bunu zayıf aklımızla ölçmemeliyiz. O, bilgisizlikten bilgiye çıkarılmamıştır ve kendisi için açık öncüllerden hareketle doğrulanamayan sonuçlar çıkarmaya gereksinim duymaz.

[b.21,10-12] Bütün bunlar açıkça göstermektedir ki, Tanrı ilk ilkedir ve hem kendini hem de ilkesi olduğu bütün şeyleri aynı anda bilir ve kendi özüne sahip olduğunda, yine dayanağı olduğu bütün şeylere sahip olur.

[n.55,6-8] [1075a1-5] Pratik sanatlar gibi içinde öge barındıran tözlerden öge kaybolduğunda, tıpkı yatak formu ve marangozluk sanatı gibi ve bedensiz sağlığın da yine ancak tıp olması gibi ancak sanatçı formu ve onun eseri kalır.

لكنه كما أن محبة الإنسان لنفسه لا شبع منه كذلك عقله لذاته لا شبع منه
وكما أن محبة الإنسان لنفسه دائم كذلك حال الشيء الذي يعقل ذاته
عندما يعقله وكما أن العاشق لنفسه إذا كان هو نفسه

والعقل الأول هو مبدأ جميع الأشياء الموجودة المعلومة عنده وعقله لها
ليس على سبيل التصفح لواحد واحد ولا بأن يدعى واحدا ويقبل على الآخر
لكن بإدراكه معا ودفعة ولأنه على غاية الكمال والتمام فهو غير محتاج
إلى زمان كما أن العين الباصرة تبصر أشياء كثيرة دفعة بل على
أكثر من ذلك يعقل العقل الأول جميع المعقولات معا إذا عقل ذاته وإذا
كان يمكنه أن يحرك جميع العالم معا على أن تحريكه لأشياء كثيرة معا
أشدّ محبا

ولا يجب أن ننكر ذلك كثرة الاتساع من قوة الله سبحانه ولا أن نقايسه
بالعقل منا الضعيف ولا يخرج من جهل إلى معرفة ولا به حاجة أن ينتج نتائج
لم تكن تثبت له من مقدمات بيّنة

وقد تبين من جميع ذلك أن الله هو المبدأ الأول وأنه يعلم ذاته وجميع
الأشياء التي هو لها مبدأ معا وأنه إذا كان مالكاً لذاته فهو أيضا مالك
لجميع الأشياء التي قوامها به

والجواهر التي لها عنصر مثل الصناعات العملية إذا رفع العنصر منها كانت
صورة الصانع وعمله واحد مثل صورة السرير وصناعة النجارة ومثل الصحة
فإنها بغير بدن هي صناعة الطب

[b.21,12-4] Öyleyse akıl ve akledilen birdir, ilk akıl dünyayı düşünür, çünkü kendini çokça düşündüğünde ne olduğunu düşünmüş olur, kendini kavradığında ise bütün şeylerin nedeni ve ilkesi olmuş olur.

والعقل والمعقول منه واحد فالعقل الأول يعقل العالم وذلك أنه إن تكثر
إذا عقل ذاته عقل أنه ما هو فقد يعقل من ذاته أنه علة جميع الأشياء
ومبدؤها

KAYNAKÇA

- Abdullatif Bağdâdî. “Kitâb fî İl̄m Mâ Ba’de’t-Tabîa.” *‘Abd Al-Laţîf al-Bağdâdî’s Bearbeitung von Buch Lambda der Aristotelischen Metaphysik*. ed. Angelika Neuwirth. 1–115. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1976.
- Anonim. *A Philosophy Reader from the Circle of Miskawaih*. ed. Elvira Wakelnig. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
- Aristoteles. *Lambda: Metafizik Kitap 12*. çev. Kaan H. Ökten - Y. Gurur Sev. İstanbul: Notos Kitap, 2012.
- Aristoteles. *Metafizik*. çev. Ahmet Arslan. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1996.
- Averroes. *Ibn Rushd’s Metaphysics. A Translation with Introduction of Ibn Rushd’s Commentary on Aristotle’s Metaphysics, Book Lām*. trans. Charles Genequand. Leiden: Brill, 1986.
- İbn Rüşd. *Aristoteles Metafizik Büyük Şerhi*. çev. Muhittin Macit. İstanbul: Littera Yayıncılık, 2019.
- İbn Rüşd. *Tefsîr Mâ Ba’de’t-Tabîa*. ed. Maurice Bouyges. Beyrut: Dâru’l-Maşrık, 1973.
- İbn Teymiyye. *Minhâcu’s-Sunneti’n-Nebeviyye*. ed. Muhammed Reşâd Sâlim. Riyad: Câmiatu’l-İmâm Muhammed ibn Suûd el-İslâmiyye, 1986.
- Ps.Âmirî. *Es-Seâde ve’l-İs’âd Fi’s-Sireti’l-İnsâniyye*. ed. Müctebâ Minovî. Kum: Menşûrât-ı Âyet-i İsrâk, 1978.
- Şehristânî. *Kitâbu’l-Milel ve’n-Nihal*. ed. William Cureton. London: The Society for the Publication of Oriental Texts, 1846.
- Themistios. “Min Şerh Sâmistiyûs li-Harfi’l-Lâm.” trans. İshâk b. Huneyn. *Aristû inde’l-Arab: Dirâse ve Nusûs Gayr Menşûra*. ed. Abdurrahmân Bedevî. 12–21. Kahire: Mektebetu’n-Nehdati’l-Mısriyye, 1947.
- Themistios. “Şerh Sâmistiyûs alâ Makâleti’l-Lâm: el-Faslu’l-Evvel ve Şatrine’s-Sânî.” trans. İshâk b. Huneyn. *Aristû inde’l-Arab: Dirâse ve Nusûs Gayr Menşûra*. ed. Abdurrahmân Bedevî. 329–333. Kahire: Mektebetu’n-Nehdati’l-Mısriyye, 1947.
- Themistius. *On Aristotle Metaphysics 12*. trans. Yoav Meyrav. London & New York: Bloomsbury, 2022.
- Themistius. *Paraphrase of Aristotle’s Metaphysics 12: A Critical Hebrew-Arabic Edition*. ed. Yoav Meyrav. Leiden: Brill, 2019.